

**ХУВЬЦАА ЭЗЭМШИГЧДИЙН ЭРХ, ҮҮРГИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТАЛААРХ
БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА, ОЛОН УЛСЫН НИЙТЛЭГ СТАНДАРТ**
(Харьцуулсан судалгаа)

*Ц.Норовдондог, Г.Алтан-Оч, Д.Байгалмаа,
Г.Билгээ, Ц.Болормаа, Ч.Онончимэг, Ц.Элбэгзаяа*

АГУУЛГА

Оршил

1. Судалгааны хураангуй
 - 1.1. Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүрэг, нийтлэг зарчим, олон улсын стандарт
 - 1.2. Судалгаанд хамрагдсан орнуудын туршлага, хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийн зохицуулалттай холбоотой харьцуулсан судалгааны үр дүн
2. Дүн шинжилгээний хэсэг
 - 2.1. Олон улсын компанийн засаглалын загварууд ба онцлог
 - 2.2. Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийн зохицуулалт, тэдгээрийн хэрэгжилттэй холбоотой судалгааны мэдээлэл, дүн шинжилгээ
3. Судалгааны дэлгэрэнгүй хэсэг /Бусад орнуудын эрх зүйн зохицуулалт/
 - 3.1. Америкийн Нэгдсэн Улс
 - 3.2. Их Британи
 - 3.3. Оросын Холбооны Улс
 - 3.4. Бүгд Найрамдах Турк Улс
 - 3.5. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

Ашигласан материал

ОРШИЛ

Судалгааны зорилго

Судалгааны захиалгад тусгагдсан асуудлуудын хүрээнд хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийн холбогдолтой практикт зөрчил үүсгэж буй тодорхой асуудлуудыг бусад орнуудын хууль тогтоомжоор хэрхэн зохицуулсан, олон улсад баримталдаг зохицуулалтын нийтлэг стандарт нь ямар байдаг, судлаачид, мэргэжлийн хүмүүс хэрхэн үзэж байгаа талаар судалгааны мэдээллийн хайлт хийж, олдсон мэдээллийн хүрээнд асуудлыг тодруулан гаргах, захиалагчид тодорхой мэдлэг, ойлголт өгөхөд чиглэгдэнэ.

Судалгааны арга зүй

Мэдээлэл боловсруулах, задлан шинжлэх, нэгтгэн дүгнэх.

Судалгааны хамрах хүрээ

Захиалгад дурдсан асуудлуудын хүрээнд дараах байдлаар асуудлыг судлах. Үүнд:

- Олон улсын хөгжлийн агентлаг (OECD)-аас баталсан “Компанийн засаглалын зохицуулалтын олон улсын зарчим ба хэрэгжүүлэх механизм”
- Үнэт цаасны зохицуулах байгууллагуудын холбоо (IOSCO)-ноос баталсан “Үнэт цаасны зохицуулалтын зорилго ба зарчим, хэрэгжүүлэх механизм”

- Бусад орнуудын Хувьцаат компанийн үйл ажиллагааг зохицуулсан хууль эрх зүйн актуудыг судалж, олдсон мэдээллийн хүрээнд хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүрэг, тэдгээрийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой асуудлуудыг тодруулан гаргах (АНУ, Англи, ОХУ, Турк, Герман улс).

Судалгааны мэдээллийн хайлтыг өргөн хүрээнд явуулж олдсон мэдээллийн байдал, судалгаанд ашиглах боломж зэргийг харгалзан АНУ, Англи, ОХУ, Турк, Герман гэсэн 5 улсыг сонгон авлаа. Мөн Компанийн засаглалын зарчмыг тогтоосон олон улсын стандарт, олон улсын түвшинд хийгдсэн судалгааны мэдээллүүд, мэргэжлийн хүмүүсийн дэвшүүлсэн санал, нийтлэл зэрэг бусад судалгааны эх сурвалжуудыг ашиглан асуудлыг онол, практикийн түвшинд ул суурьтай тодруулахыг зорьсон болно.

Орнуудын сонголтыг хийхдээ, манай улстай ижил төстэй боловч ахисан түвшинд эрх зүйн зохицуулалтаа хийж чадсан ОХУ, Турк улсыг сонгосноос гадна, дэлхий нийтээр түлхүү ашиглаж байгаа компанийн засаглалын сонгодог тогтолцоо буюу Англо-америкийн загвар бүхий эрх зүйн зохицуулалттай АНУ, Англи Улсыг, мөн эх газрын эрх зүйн системтэй орнуудаас Герман Улсын хуулийг сонгон авсан болно. Мөн түүнчлэн дэлхийн бусад орнуудын туршлага, эрх зүйн зохицуулалтын онцлогийг аналитик түвшинд харьцуулан судалж, судалгааны тайланд тусгасан болно.

Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүрэг ба тэдгээрийн хэрэгжилттэй холбоотой практикт тулгардаг, захиалгад дурдсан зөрчилтэй асуудлуудыг бусад орнуудад хуульчилсан байдлыг судлах явцад тухайн орны эрх зүйн системийн онцлог, хуулийн бичвэр, асуудалд хандах хандлагаас шалтгаалан өөр өөр байгаа нь харагдлаа. Тухайлбал, Судалгаанд авагдсан орнуудын хуулийн цар хүрээ маш өргөн, мэргэжлийн хэллэгээр бичигдсэн, маш олон (760 хуудас ч байлаа) хуудастай байсан ба эдгээр хуулиудаас хайлт хийхэд хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхийг хүчингүй болгохтой холбоотой, захиалгад дурдсантай ижил агуулга бүхий зохицуулалт олдоогүй болно. Ижил төстэй зохицуулалт байлаа гэхэд агуулгын хувьд ихээхэн өөр, зарим нэг асуудлаар саналын эрхийг хязгаарлахтай холбоотой ойлголт болох нь харагдаж байна. Жишээ нь, саналын эрхийг хязгаарлах асуудал нь энгийн хувьцаанаас өөр төрлийн (давуу эрхийн) хувьцаанд хамаарах ойлголт болох нь тодорхой байна. Зарим оронд, жишээ нь, ОХУ-д давуу эрхийн хувьцаа ч зарим тохиолдолд саналын эрхтэй байж болохоор хуульчилсан байна. “Саналын эрх” гэдэг нь олон улсад тогтсон ойлголтоор энгийн хувьцаа эзэмшигчийн компанийг удирдахад оролцох, шийдвэр гаргах эрхээ эдлэх үндсэн 6 эрхийн нэг тул үүнийг хүчингүй болгох, хязгаарлах асуудалд ихээхэн болгоомжтой, уян хатан хандах шаардлагатай юм байна.

Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой олон улсын стандарт, эрх зүйн зохицуулалтын чиг хандлагаас үзэхэд, компанийн засаглалыг сайжруулах хүрээнд жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах асуудалд түлхүү анхаарч, энэ чиглэлээр эрх зүйн олон хамгаалалтуудыг улс орон бүр хууль тогтоомждоо тусгасаар байгаа нь сүүлийн үед зарим нэг сөрөг үр дагавар бий болгож байгааг хуульчид болон судлаачид, мэргэжлийн хүмүүс шүүмжилж асуудал дэвшүүлсэн ярилцлага, нийтлэлүүд нэлээд гаргах болжээ. Жишээ нь, ОХУ-ын **Le Boeuf, Lamb, Greene & MacRae** олон улсын хуулийн фирмийн зөвлөх, хуульч Василиса Стриж хэлэхдээ⁵⁷, “Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх зөрчигдөх асуудал зөвхөн жижиг хувьцаа эзэмшигчдэд төдийгүй том хувьцаа эзэмшигчдэд тулгарах боллоо. Хувьцаа эзэмшигч бүхэн эцсийн дүндээ компанийг аль болох сайн ажиллуулж, ашгаас нь хувь хүртэх зорилготой. Эзэмшиж байгаа хувьцаа, оруулсан хөрөнгийнхөө хэмжээгээр хувьцаа эзэмшигч компанийн удирдлагад нөлөөлөх, хяналт тавих эрхтэй байх ёстой. Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн

⁵⁷ www.corp-gov.ru/news/arch.php3?news_id=241; Компаний засаглалыг хөгжүүлэх ОХУ-ын Эдийн засгийн Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэг ба Дэлхийн банкны хамтарсан төслийн албан ёсны сайт www.ipa-moscow.com-д өгсөн ярилцлага

эрхийг хамгаалах асуудалд ихээхэн анхаарч хуулийн хамгаалалтууд хийх атлаа том хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хамгаалах талаар хуулинд тусгадаггүй нь сүүлийн үед гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын зүгээс ихээхэн асуудал дагуулж, эрх нь зөрчигдөж байгаа олон тохиолдлууд хуулийн практикт гарч байна. Тэд оруулсан хөрөнгийнхөө хэмжээгээр хангалттай эрх эдэлж чадахгүй байна. Хуулийн цоорхойг ашиглан компанийн менежерүүд болон жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн зүгээс том хувьцаа эзэмшигчдийг аль болохоор компанийн удирдлага, хяналтаас хол байлгах, шантаажлах асуудлууд гарч байгаа нь нууц биш юм. Жишээ нь, Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаас гаргасан шийдвэрийн талаар тухайн хуралд оролцоогүй буюу эсрэг саналтай байсан хувьцаа эзэмшигч районы шүүхэд гомдол гаргахад л шүүхээс хувьцааг нь тусгаарлах, хэлцэл хийх процессыг зогсоох гэх мэтийн арга хэмжээ авчихаж байгаа нь том хувьцаа эзэмшигчдэд хохиролтой байна...” гэжээ.

Иймд хувьцаат компани болон хувьцаа эзэмшигчдийн нийтлэг эрх ашгийг зохицуулах, хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох, компанийн засаглалыг сайжруулах асуудал ялангуяа нээлттэй хувьцаат компанийн хувьд чухал юм.

Нэг. СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

1.1. Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүрэг, нийтлэг зарчим, олон улсын стандарт

Компанийн засаглалыг боловсронгуй болгох, хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах, үнэт цаасны зах зээлд оролцогчдын үйл ажиллагааг зохицуулахтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын олон улсын нийтлэг стандартыг Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, Хөгжлийн байгууллага (OECD)-аас баталсан “Компанийн засаглалын зарчмууд”⁵⁸ (1999, 2004), Олон улсын Үнэт цаасны хороодын байгууллага (IOSCO)-аас баталсан “Үнэт цаасны зохицуулалтын зорилго ба зарчмууд” (2003, 2010) ба түүнийг хэрэгжүүлэх аргачлал, зөвлөмжөөр зохицуулсан байдаг. Энэхүү баримт бичигт заасан компанийн засаглалын 6 үндсэн зарчим, үүн дотроо хувьцаа эзэмшигчийн 7 төрлийн эрх, 5 төрлийн үүргийг OECD-ийн гишүүн ба гишүүн бус орнууд дагаж мөрдөх, эрх зүйн зохицуулалтын гол зарчмаа болгох шаардлага бий. Үүнд:

- a) Үр нөлөөтэй компанийн засаглалын бүтэц дэх суурь хамгаалалт
- b) Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх
- c) Хувьцаа эзэмшигчдийн шударга харьцаа
- d) Компанийн засаглал дахь хувьцаа эзэмшигчдийн үүрэг
- e) Нээлттэй, ил тод байдал
- f) Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн үүрэг хариуцлага гэсэн 6 үндсэн зарчим байна.

“Компанийн засаглалын зарчим”-д тусгасан хувьцаа эзэмшигчдийн эрх

a/ Хувьцаат компанийн удирдлагын зарчим нь хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах, хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэх ёстой. Хувьцаа эзэмшигчдийн үндсэн эрх нь:

1. Өмчлөх эрхээ баталгаажуулах
2. Хувьцаа шилжүүлэх болон дамжуулах
3. Компанийн үйл ажиллагаатай холбоотой цаг үеийн болон чухал мэдээллүүдийг цаг алдалгүй тогтмол авах
4. Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд оролцох, санал өгөх
5. Захирлуудын зөвлөлийг сонгох, өөрчлөх
6. Компанийн ашгаас ногдол ашиг авах

⁵⁸Principles of Corporate Governance. OECD, 2004.

б/ Хувьцаа эзэмшигчид компанийн үйл ажиллагаанд өөрчлөлт оруулахуйц дараах шийдвэрүүдийг гаргахад оролцох, шаардлагатай мэдээллээр хангуулах эрхтэй. Үүнд:

1. Компанийн дүрэм, үүсгэн байгуулах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах, компанийн үйл ажиллагааг зохицуулах баримт бичигт өөрчлөлт болон нэмэлт оруулах
2. Нэмэлт хувьцаа гаргах зөвшөөрөл олгох
3. Их хэмжээний хэлцэл хийх, тухайлбал нийт актив хөрөнгийг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн худалдах, энэ нь компанийг бүхэлд нь худалдахад хүргэж болзошгүй гэх мэт.

в/ Хувьцаа эзэмшигчид компанийн Хувьцаа эзэмшигчдийн Ерөнхий Хуралд⁵⁹ биечлэн оролцож санал өгөх, санал хураалтын дүрэм, журмын талаар мэдээлэл авах боломжтой байх. Үүнд:

- Хувьцаа эзэмшигчдэд Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын тов, хуралдаан болох газар, хурлын хөтөлбөр хэлэлцэн шийдвэрлэх асуудлын талаарх бүрэн мэдээллийг цаг алдалгүй хүргэх
- Хувьцаа эзэмшигчид Захирлуудын зөвлөлөөс асуулт асуух, жилийн тайланд хийсэн хөндлөнгийн аудитын дүнг хэлэлцэх, хэлэлцэх асуудлын төлөвлөгөөнд санал оруулах, хэлэлцсэн асуудлаар шийдвэрийн төсөл танилцуулах зэрэг боломжтой байх
- Захирлуудын зөвлөлд нэр дэвшүүлэх, сонгох зэрэг компанийн удирдлага, үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэрлэх зарим асуудлуудыг хэлэлцэхэд хувьцаа эзэмшигч өөрийн биеэр оролцох нь зүйтэй. Хувьцаа эзэмшигчид Захирлуудын зөвлөлийн болон Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг шагнаж урамшуулах бодлогын асуудлаар саналаа хэлэх боломжтой байх. Захирлуудын зөвлөлийн гишүүд болон ажилтнуудыг шагнаж урамшуулах асуудлыг хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэх
- Хувьцаа эзэмшигчид саналаа өөрийн биеэр, эсхүл эчнээгээр өгөх боломжтой байх. Өөрийн биеэр болон эчнээ өгсөн саналын аль аль нь хүчин төгөлдөр байна.

г/ Хөрөнгийн бүтэц, тодорхой хувьцаа эзэмшигчид хяналтын багц эзэмшсэн, тэдгээрийн компанийн нийт хөрөнгөд эзэмшиж буй хувь хэмжээ үнэмлэхүй түвшинд хүрсэн зэрэг мэдээллүүдийг ил тод болгох шаардлагатай.

д/ Хөрөнгийн зах зээл, компанийн хяналтын үр ашигтай, ил тод механизмыг бий болгох

- Хөрөнгийн зах зээл дэх компанийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, их хэмжээний хэлцэл хийхтэй холбоотой дүрэм журам, үйл ажиллагааны процедурыг тодорхой, ил тод болгож хөрөнгө оруулагчдад өөрсдийн эрхээ мэдэж авах, эрхээ хамгаалуулах боломжийг олгох. Хэлцэл хийх процесс тэгш эрхийн зарчмаар, шударга үнээр, тухайн төрлийн хувьцааг эзэмшиж буй бүх хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг алагчлалгүй хангасан байдлаар хийгдэх ёстой.
- “Компанийг залгих”-аас хамгаалах механизмуудыг Компанийн удирдлага болон Захирлуудын зөвлөл ашиглаж болохгүй бөгөөд хариуцлагаас мултлах шалтгаан болохгүй.

е/ Бүх хувьцаа эзэмшигчид, түүн дотроо институциональ хөрөнгө оруулагчдын өмчлөх эрхийг хэрэгжүүлэх ёстой.

- Итгэмжлэлийн дагуу ажиллаж буй институциональ хөрөнгө оруулагчид компанийн удирдлагын бодлого, хөрөнгө оруулалтын асуудлаар санал хураалт, саналын эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дүрэм, журмаа ил тод болгоно.

⁵⁹Хувьцаа эзэмшигчдийн Ерөнхий хурал буюу General shareholder meeting гэдгийг Хувьцаа эзэмшигчдийн Бүгд Хурал гэж ойлгоно уу

- Итгэмжлэлийн дагуу ажиллаж буй институциональ хөрөнгө оруулагчид хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны явцад бий болж байгаа өмчлөх эрхэд нөлөөлөхүйц ашиг сонирхлын зөрчлийн асуудлаа ямар журмаар зохицуулдаг талаар мэдээлэл ёстой.

ё/ Бүх хувьцаа эзэмшигчид, түүн дотор институциональ хувьцаа эзэмшигчид өөрсдийн хууль ёсны эрхийг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар хоорондоо зөвлөлдөх нь зүй бус хохирлоос сэргийлэх нөхцөл болно.

“Компанийн засаглалын зарчим”-д тусгасан Хувьцаа эзэмшигчдэд ижил тэгш нөхцөл бүрдүүлэх зарчмууд

Компанийн удирдлагын систем нь жижиг хувьцаа эзэмшигчид болон гадаадын хувьцаа эзэмшигчдийг оруулаад бүх хувьцаа эзэмшигчдэд ижил тэгш нөхцөл бүрдүүлэхэд чиглэгдэнэ. Эрх нь зөрчигдсөн тохиолдолд бүх хувьцаа эзэмшигч эрхээ бодитойгоор хамгаалуулах нөхцөл бүрдүүлэх ёстой. Үүнд:

а/ Ижил төрлийн хувьцаа эзэмшигч буй хувьцаа эзэмшигчдэд ижил тэгш эрх эдлүүлнэ:

- Нэг ангиллын, нэг төрлийн бүх хувьцаа ижил эрхтэй байна. Хувьцаа худалдан авахаасаа өмнө нэг ангиллын, нэг төрлийн хувьцаанд хөрөнгө оруулж буй этгээдүүд тухайн хувьцаагаар олгох эрхийн талаар жигд мэдээлэл авах боломжтой байх ёстой. Тухайн ангиллын хувьцааны саналын эрхэд оруулах өөрчлөлт нь хувьцаа эзэмшигчдэд сөргөөр нөлөөлөхгүй байх үүднээс тухайн бүлгийн хувьцаа эзэмшигчдээр зөвшөөрөгдсөн байх ёстой.
- Хяналтын багцыг шууд болон шууд бусаар эзэмшигч этгээдүүд ашиг сонирхол, эрх мэдлээ урвуулан ашиглах гэмт үйлдлээс жижиг хувьцаа эзэмшигчдийг хамгаалах, эрх ашиг нь хөндөгдсөн тохиолдолд сэргээлгэх боломжоор хангагдсан байна.

Энэ зарчмын талаар OECD-ээс дараах тайлбарыг албан ёсоор гаргасан байна.

Ихэнх нээлттэй компаниуд Хяналтын багц эзэмшигч⁶⁰ буюу том хувьцаа эзэмшигчидтэй байдаг. Хяналтын багц эзэмшигчтэй байх нь компанийн удирдлагыг нягт хянаж, байгууллагын менежментийн мониторинг болон бусад асуудлыг дэмжих боловч, тухайн орны холбогдох хууль, журмын зохицуулалт сул байгаа тохиолдолд Хяналтын багц эзэмшигчид нь бусад хувьцаа эзэмшигчдийг дарамтлах, эрх мэдлээ урвуулан ашиглахад хүргэх магадлалтай.

Пирамид бүтэц, саналын олон тооны эрх зэрэг давуу байдлаа ашиглан Хяналтын багц эзэмших болон өмчлөх эрхээ өөрт ашигтайгаар урвуулан ашиглах замаар хяналтын багц эзэмшигчид компанийн удирдлагад хяналтаа тогтоож бусад хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хохироох, эрсдэлд оруулах магадлал өндөртэй гэж үздэг. Хяналтын багц эзэмшигч нь эрх мэдлээ урвуулан ашиглах байдал нь олон янзаар илэрнэ. Тухайлбал, компанид ажилладаг гэр бүлийн гишүүддээ ижил төрлийн ажил, үйлчилгээ эрхэлдэг бусад албан хаагчаас илүү өндөр цалин, урамшуулал өгөх замаар компанийн ашгаас хувьдаа завших, харилцагч байгууллагуудтай ашиг сонирхлын зөрчилтэй худалдаа болон гүйлгээ хийх, бизнесийн шийдвэр гаргахдаа гажуудал гаргах, хяналтын багц хувьцаа эзэмшигчдийн ашиг сонирхолд нийцүүлэн нэмэлт хувьцаа гарган хөрөнгийн бүтцийг өөрчлөх гэх мэтийн аргууд байна.

Иймд эдгээр эрсдэл буюу хяналтын хувьцаа эзэмшигчдийн зүгээс жижиг хувьцаа эзэмшигчдэд хор учруулах, эрх ашгийг нь зөрчихөөс хамгаалах нэг арга болгон Төлөөлөн

⁶⁰Controlling Shareholder

удирдах зөвлөлийн гишүүд нь компани болон бүх хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө үнэнч, шударгаар ажиллах үүргийг тодорхой болгох нь чухал. Өөрөөр хэлбэл **жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах хамгийн гол арга хэрэгсэл нь OECD-ын гишүүн болон гишүүн бус бусад орнуудад Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн үүрэг хариуцлагыг маш тодорхой хуульчлан тогтоох явдал бөгөөд ингэхдээ шударга ёсны зарчимд тулгуурлах нь зүйтэй**⁶¹ гэсэн зөвлөмжийг өгсөн байна.

Компанийн хуулийн эрх зүйн зохицуулалт султай орнуудад жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг зөрчих, дарамтлах болон том хувьцаа эзэмшигчид өөрсдийн эрх мэдлийг урвуулан ашиглах явдал хамгийн их байдгийг OECD-ын судалгаагаар нотолсон байна. Иймд жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийн хамгаалалтыг улс орон бүр Үндэсний хууль тогтоомждоо баттай суулгах нь чухал юм.

- Кастодиан болон нэрлэсэн эзэмшигчийн санал хураалтад оролцох үйл ажиллагааг бодит хувьцаа эзэмшигчтэй зөвшилцсөн журмын дагуу хэрэгжүүлнэ
- Гадаадад байгаа хувьцаа эзэмшигч санал хураалтад оролцоход үүсэх саад бэрхшээлүүдийг арилгасан байх.
- Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зохион байгуулах журам, үйл ажиллагаа нь бүх хувьцаа эзэмшигчдэд тэгш харилцах боломжийг бий болгох. Санал хураалтын журам, ажиллагааг үндэслэлгүйгээр хүндрүүлэх, зардал чирэгдэл ихтэй болгож болохгүй.

б/ Компанийн дотоод мэдээллийг ашиглан, хувийн ашиг сонирхлын үүднээс хууль бус хэлцэл хийхийг хориглоно.

в/ Захирлуудын зөвлөлийн гишүүд болон голлох удирдах албан тушаалтнууд нь компанийн эрх ашигтай холбоотой ямар нэгэн асуудлаар шууд болон шууд бусаар, эсхүл гуравдагч этгээдтэй холбоотой ямар нэгэн ашиг сонирхол байгаа тухайгаа Захирлуудын зөвлөлд мэдээлнэ.

“Компанийн засаглалын зарчим”-д тусгасан хувьцаа эзэмшигчдийн үүргийн зарчмууд

Компанийн засаглалын бүтэц нь хууль тогтоомжоор олгогдсон хувьцаа эзэмшигчдийн эрх болон харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр бий болсон хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хүндэтгэж, компани болон хувьцаа эзэмшигчдийн хооронд баялаг бүтээх, ажлын байр бий болгох, компанийн санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэгдсэн идэвхтэй хамтын ажиллагааг дэмжин ажиллана. Үүнд:

- а/ Хувьцаа эзэмшигчдийн хуулиар олгогдсон эрх болон харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр бий болсон эрхийг хүндэтгэх
- б/ Хувьцаа эзэмшигчдийн ашиг сонирхлыг хуулиар хамгаалах ба хувьцаа эзэмшигчдийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээх боломжийг бодитоор бүрдүүлэх шаардлагатай
- в/ Үр ашгийн механизмыг боловсронгуй болгоход албан хаагчдын оролцоог бий болгох.
- г/ Компанийн засаглалын үйл явцад хувьцаа эзэмшигчдийг оролцуулахын тулд байнгын болон цаг үеийн үнэн зөв, баталгаатай, шаардлагатай мэдээллээр хангана
- д/ Хувьцаа эзэмшигчид, компанийн ажилтан албан хаагчид, биет төлөөлөгчдийг чадваржуулах, хоорондоо нээлттэй харилцан ойлголцох, хууль бус, ёс зүйгүй байдлаас ангид байлгахын тулд ёс зүйн дүрэм журамтай байна

⁶¹OECD Principles of Corporate Governance, 2004. 42-р хуудас.

1.2. Судалгаанд хамрагдсан орнуудын туршлага, хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийн зохицуулалттай холбоотой харьцуулсан судалгааны үр дүн

Судалгаанд АНУ, Их Британи, ОХУ, БНТУ, ХБНГУ зэрэг 5 орны хувьцаат компанийн эрх зүйн харилцааг зохицуулсан дараах хуулиудыг ашиглав. Үүнд:

1. АНУ-ын “Делаверийн компанийн ерөнхий хууль” (The Delaware General Corporation law)
2. Их Британийн “Компанийн хууль” (Companies Act)
3. ХБНГУ-ын “Хувьцааны тухай хууль” (Aktiengesetz)
4. ОХУ-ын “Хувьцаат нийгэмлэгийн тухай хууль” (Закон об акционерных обществах)
5. БНТУ-ын “Худалдааны хууль” (Commercial law)

Эдгээр хуулиар захиалгад дурдсан асуудлуудыг хэрхэн зохицуулсаныг дор тоймлон харуулсан бөгөөд дэлгэрэнгүйг судалгааны тайлангаас үзнэ үү. /2, 3-р бүлэг/

Хувьцаат компанийн энгийн хувьцаа эзэмших эрхийн тухайд

Судалгаанд хамруулсан бүх орнуудад хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг олон улсын стандарт, өөрийн орны онцлогт нийцүүлэн тусгайлсан хуулиар зохицуулсан.

- АНУ-д хувьцаа эзэмшигчдийн нэг хувьцаа саналын нэг эрхтэй байх энгийн хувьцаа эзэмшигчдэд олгогдсон нийтлэг эрх нь компанийн дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эсвэл хүчингүй болгоход санал өгөх (§109), өөрийн итгэмжлэчийг томилох (§212), хувьцааг худалдаж, худалдан авах (§151, §262, §159) зэрэг эрхтэй. Харин компани бусад компанитай нэгдэхийг нь эсэргүүцэж байгаа хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг шударга үнээр худалдан авах үүрэгтэй (§262).
- Их Британид хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх нь үндсэн 3 эрх болох саналын эрх, ногдол ашиг авах эрх, татан буугдахад компанийн эд хөрөнгөөс ногдол хувь авах эрхээс гадна мэдээлэл авах эрх буюу компанийн хувьцаа эзэмшигч нарт илгээсэн мэдээлэл, дансны болон тайлантай холбоотой мэдээллүүдийг хуулбарлан авах (§146), захирлын болон компанийн оны эцсийн тайлан, аудитын дүгнэлт зэргийг үнэ төлбөргүй гаргуулан авах (§431), хувьцаат компани хувийн компани болон өөрчлөн байгуулагдсан нөхцөлд тус шийдвэрийг хүчингүй болгуулахаар шүүхэд хандах (§97), бүх гишүүдийн хурлыг зарлахыг шаардах (§303) зэргээр бусад эрхүүдийн хамт зохицуулсан байна. Английн компанийн тухай хуулиас харахад тус хууль нь эрх зүйн тогтолцооны онцлогоос хамаарсан бүтцийн хувьд манай хууль тогтоомжтой адилгүй юм. Тухайлбал: манай хууль тогтоомжуудад аливаа эрх үүрэг, хариуцлагыг багцлан жагсаасан байдалтай хуулинд тусгадаг бол Английн уг хуулинд энгийн хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг нэг бүлэг, зүйлд суулгаж өгөлгүйгээр тухайн асуудал бүрийн хувьд тодорхойлдог байна.
- ОХУ-д Хувьцаат компанийн тухай хуулиар энгийн хувьцаа эзэмшигчид тэгш эрхтэй бөгөөд хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд өөрийн эрх мэдлийн хүрээний бүх асуудлуудад саналын эрхтэй оролцож, ногдол ашиг авах эрхтэй. Компанийн эзэмшиж буй хувьцааны хувиас шалтгаалж эзэмшигчдийн эрх нь ялгамжтай тогтоосон байна. Тухайлбал, хувьцааны 1 хувийг эзэмшиж байгаа эзэмшигч нь хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд оролцох эрхтэй этгээдүүдийн нэрсийн жагсаалттай танилцах эрхтэй (§51.4) бол хувьцааны хувь нэмэгдэх тутам бүгд хурлын хэлэлцэх асуудалд асуудал оруулах, удирдах байгууллагад нэр дэвшүүлэх (§71.5, §53, §55, §83) гэх мэтээр эрх нь нэмэгдэж байна.

- Турк Улсын 2011 онд батлагдсан Худалдааны тухай хуулиар хувьцаа эзэмшигчид болон жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг Европын эрх зүйтэй адил нэлээд хэдэн чиглэлээр өргөжүүлсэн байна. Нэгдүгээрт, хувьцаа эзэмшигч болон жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрхийн агуулга, нөлөөллийг өргөжүүлсэн. Тухайлбал, актив болон пассив мэдээлэл авах эрх, зөвхөн жижиг хувьцаа эзэмшигч нарт олгосон тусгай хянах эрх, судлах эрх хамаарна. Хоёрдугаарт, хувьцаа эзэмшигчид олгосон нэг шинэ эрх нь нэхэмжлэх эрх юм. Өөрөөр хэлбэл, Хувь нийлүүлэгчдийн хурлын шийдвэрийг хүчингүй болгох нэхэмжлэх эрх, компанийн нэгдэх, тусгаарлах, салах зэрэг хэлбэрийг нь өөрчлөхтэй холбогдох шийдвэрийн эсрэг өгсөн хувьцаа эзэмшигч хувь нийлүүлэгчээс гарах эрх (компани хувьцаагаа худалдан авах шаардлага) бүхий шалтгаанаар компанийг татан буулгах. Жижиг хувьцаа эзэмшигчид олгосон шинэ эрх гэвэл жилийн тайланд хянагчийг, тусгай хянагч томилох, зөвлөлүүдэд гишүүн сонгох эрх юм. Мөн компанийн хувьцааны 90 болон 95 хүртэлх хувийг эзэмшигч нь ямар нэг шалтгаангүйгээр 5 хувь хүртэл жижиг хувьцаа эзэмшигчийг компаниас гаргах эрхтэй гэх мэт.
- ХБНГУ-д компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрхтэй холбоотой асуудлыг бүлэглэсэн 7 заалт (§53а, §56.1, §56.2, §56.4, §57.1-3) бүхий эрхтэй байхаар заасан ба хувьцаа эзэмшигчдэд ижил нөхцөлд тэгш хандахыг зарчим болгож, хувьцааг батлан даах (underwriting) - тай холбоотой хязгаарлалтуудыг оруулсан байна.

Хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхийг хязгаарлах талаар

- АНУ-д хувьцаа эзэмшигчдэд хувьцаагаа худалдах, шилжүүлэхэд хязгаарлалтуудыг түлхүү заасан бол ОХУ-д тухайн компани нь нэг хувьцаа эзэмшигчид ногдох хувьцааны тоо, түүний нийт нэрлэсэн хувьцааны үнэ, мөн нэг хувьцаа эзэмшигчид саналын эрхийн дээд хязгаарыг компанийн дүрмээр хязгаарлах, энэ нь бүх хувьцаа эзэмшигчдэд хамааралтай байдлаар зохицуулжээ.
- Харин Турк Улсад хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхийг хязгаарлахдаа хувьцаа эзэмшигч өөрөө, эсвэл түүний нөхөр /эхнэр/, үр хүүхэд, аав ээж, эсхүл тэдгээрийн хувь нийлүүлсэн компанитай, компани хооронд хувь хүний шинжтэй ажил хэрэг, үйл ажиллагаа эсхүл ямар нэг шүүх байгууллага, арбитраж нэхэмжлэлтэй холбогдох асуудлаар санал өгөхийг хязгаарладаг байна.
- ХБНГУ-д саналын эрхийг хувьцааны нэрлэсэн үнээр, ширхэгийн хувьцааны хувьд түүний тоогоор тодорхойлно. Хувьцааны төлбөрийг бүрэн гүйцэтгэснээр саналын эрх нээгдэх ба саналын эрх хэрэгжүүлэх хэлбэрийг дүрмээр тогтооно. Саналын эрхгүй болоход доорх нөхцөлүүдийг харгалзана.
 - (1) Тухайн этгээдийг хариуцлагаас чөлөөлөх (өөртэй нь холбоотой санхүүгийн тайланг хэлэлцэх) буюу өрийн бичгийг нь хүчингүй болгох (өөртэй нь холбоотой өр, зээлийн асуудлыг хэлэлцэх), эсвэл нийгэмлэгээс тухайн этгээдтэй холбоотой хариуцлага тооцох асуудлаар шийдвэр гаргахад өөрөө буюу өрөөлийг төлөөлж саналын эрх эдлэхгүй. Ингэж саналын эрхгүй болсон хувьцаануудыг бусад этгээд ч ашиглах боломжгүй.
 - (2) Нийгэмлэг, нийгэмлэгийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл (ТУЗ) буюу Хяналтын Зөвлөл (ХЗ)-ийн, эсвэл хараат аж ахуйн нэгж (ААН)-ийн даалгавраар (шахалтаар) хувьцаа эзэмшигч санал өгөх үүрэг хүлээсэн бол аливаа гэрээ хэлцэл хүчингүй. Мөн ТУЗ буюу ХЗ-ийн саналаар санал өгөх үүрэг хүлээсэн гэрээ хэлцэл хүчингүй.

Хувьцаат компанийн хяналтын багц эзэмшигч этгээдийн бусад хувьцаа эзэмшигчид, ялангуяа жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага

- АНУ-д хувьцаат компанийн хяналтын багц эзэмшигчийн үүрэгтэй холбоотой асуудлыг тус хуулиар нарийвчлан заагаагүй бөгөөд АНУ-ын хувьд үүнтэй

холбоотой асуудлууд нь Жишгийн эрх зүй буюу “case law”-д тулгуурладаг. Делаверийн компанийн хуулийн 253-р зүйлд тусгагдсан нэг заалт нь жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг худалдан авахтай холбоотойгоор охин компанийн хувьцааны 90-эс доошгүй хувийг эзэмшдэг тохиолдолд хамтарсан компани болж нэгдэх болон жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг мөнгөөр худалдан авахыг зөвшөөрдөг. Жижиг хувьцаа эзэмшигчийн зөвшөөрлийг заавал авах шаардлагагүй бөгөөд хувьцааг зах зээлийн боломжит үнээр худалдан авах үүрэг хүлээнэ. Жижиг хувьцаа эзэмшигчтэй тохиролцоо хийхгүй зөвхөн хувьцааны зах зээлийн үнээр худалдан авах үүрэгтэй. Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн хөрөнгө оруулалтын төлбөрийн чадвараас үл хамааран шударга бусаар ноогдол хувь өгөхгүй байхаас сэргийлсэн гэрээ хийх зохицуулалттай байна.

- ОХУ-ын хуулиар жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг саналын эрхээр дамжуулан хамгаалдаг байна. Тухайлбал, Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд оролцогчдын олонхын буюу 3/4 саналаар шийдвэрлэх (§49.4), Компанийн захирлуудын зөвлөлийн гишүүнийг сонгохдоо санал хураалтын кумулятив аргыг хэрэглэх (§66.4) гэх мэт. ОХУ-д 1-ээс доошгүй хувийн хувьцаа эзэмшигч нь компанид өөрийн үйл ажиллагаагаараа, эсхүл эс үйлдэхүйгээрээ хохирол учруулсан компанийн удирдлагад компанийн нэрийн өмнөөс гомдол гаргах (§71.5), 25-аас багагүй хувийн хувьцаа эзэмшигч нь санхүүгийн тайлан тооцооны баримт бичиг болон удирдлагын хурлын протоколтой танилцах (§91.1) эрхтэй.

Мөн 30-аас илүү хувийн хувьцаа (дараа нь 50 хувь, 75 хувь, 95 хувь) эзэмшигч нь бусад хувьцаа эзэмшигчдийн эзэмшиж байгаа хувьцааг тогтоосон үнээс доогуур үнээр худалдан авахаар санал болгох үүрэгтэй. (§84.2.1, §84.2.4, §84.7)

- ХБНГУ-д компанийн хувьцааны 25 хувь, 50 хувиас илүү хувийг эзэмшсэн, эсвэл буурсан, үгүй болсон бол хувь эзэмшигчдэд бичгээр мэдэгдэх үүрэгтэй бөгөөд мэдэгдлийг нийгэмлэгийн хуудсаар хүргүүлнэ. Харин нийгэмлэгийн хувь хэмжээ бусад хөрөнгийн компанийн 25 хувиас давсан бол оролцоотой аж ахуйн нэгжүүдэд мэдэгдэнэ.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой бусад орнуудын туршлага

- АНУ-д жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах хууль эрх зүйн баримт бичгүүдийн нэг нь Сарбанэс-Окслийн хууль (Sarbanes-Oxley Act) юм. Энэ нь тодорхой нарийвчилсан зүйл заалтаар жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалахаас илүү хуулийн зарчим нь өөрөө хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах арга хэрэгсэл болж байна. Хуулинд нээлттэй хувьцаат компаниудын нягтлан бодох бүртгэлийг хянах, үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэвтрүүлэх, санхүүгийн тайлан бүртгэлийг сайжруулах шаардлагууд тавигдсан нь том, жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн аль алиных нь эрх ашгийг хамгаалсан, тэднийг компанийн засаглалд хүчтэй байх үндэслэл болохоос гадна хөрөнгө оруулагчдыг татах арга хэрэгсэл болж байна.
- Их Британид жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалахдаа Компанийн тухай хуулиар хувьцаа эзэмшигч нь компанийн өдөр тутмын ажил хэрэг, гарсан буюу гарах гэж байгаа аливаа шийдвэр нь өөрийн болон нийт гишүүдийн эсхүл зохих бүлэг хүмүүст шударга бус, эрх ашгийг нь хөндөж байна гэж үзвэл энэ талаар шүүхэд гомдол гаргаж болох талаарх эрхийг тус хуулийн 994-р зүйлд тусгасан байна. Мөн компанийн захирлын хууль бус үйлдэл, эс үйлдэхүйн талаар компанийн нэрийн өмнөөс шүүхэд гомдол гаргах эрхтэй байдаг байна.

- ХБНГУ-д жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой заалтуудад бүх гишүүдийн хурлыг цөөнхийн шаардсанаар зарлаж болох ба ингэхдээ:
 - (1) Хэрэв үндсэн хөрөнгийн 1/20-ийг нийлээд эзэмших хувьцаа эзэмшигчид шаардсан бол бүх гишүүдийн хурлыг зарлана.
 - (2) Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 1/20 буюу 500.000 еврогийн хувь хэмжээ эзэмшигч хувьцаа эзэмшигчдийн шаардсанаар бүх гишүүдийн шийдвэртэй холбоотой зүйлийг танилцуулж болно.
 - (3) Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 10 хувь эзэмших цөөнх бүх гишүүдийн хурал дээр хяналтын зөвлөлийн сонгуульд нэр дэвшүүлэх бол түүнийг санал хураалтаар шийдвэрлэнэ.
- Турк Улсад жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийн тогтолцооны төвд тусгай хянагч томилох эрх оруулсан. Учир нь тусгай хянагчийн илтгэл нь хариуцлагатай холбогдох нэхэмжлэл гаргах замыг нээх боломжтой. Тайлангийн хэлэлцүүлгийг хойшлуулж болно. Нөгөө талаас тусгай хянагч ажиллуулах механизм байхгүй бол жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрх зөрчигдөж, хүлээж байсан ашгаа авахгүй байх магадлалтай. Хянагч нарыг шүүхээс сонгох боломжтой, компанийг татан буулгахыг шаардах, санхүүгийн тайланг судалж байгаа хянагчийг үндэслэл байгаа болон, хараат бус байдлаа алдсан гэж үзвэл жижиг хувьцаа эзэмшигч түүнийг үүрэгт ажлаас нь халах, түүнчлэн шинэ хянагч томилохыг нэхэмжлэх эрхтэй. Компанийн хөрөнгийн 1/10-ийг төлөөлж байгаа хувьцаа эзэмшигчдэд олгосон эрх:
 - Удирдах зөвлөлийн гишүүн, хянагчийн эсрэг нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.
 - Балансын асуудлыг хойшлуулах эрхтэй. (1 сар хүртэлх хугацаагаар)
 - Тусгай хянагчийг томилох, хянагч нарт гомдол гаргах, шаардлагатай гэж үзвэл хянагч уг асуудлыг судалж үзээд тухайн гомдлын хүрээнд хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хуралдуулах
 - Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлах, хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэх асуудалд асуудал оруулах эрхтэй.

Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох талаарх хуулийн зохицуулалт

- АНУ-ын Дэлаверийн Компанийн ерөнхий хуулийн 216-р зүйлээр хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болохдоо хурлаар хэлэлцэх асуудлаа 2 хувааж, мөн шийдвэр гаргах хэлбэрийг 2 ангилсан байна. Үүнд:
 - 1. Хурлаар хэлэлцэх асуудлыг
 - төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгохоос бусад бүх асуудал
 - төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгох асуудал
 - 2. Шийдвэр гаргах хэлбэр нь
 - 51 хувийн саналаар шийдвэр гаргах
 - Хамгийн олон саналаар шийдвэр гаргах ба хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр нь олонхын саналаар гардаг юм байна.
- Их Британид компанийн тухай хуулийн 282, 283-р зүйлд зааснаар компанийн гишүүдийн хурлын шийдвэр нь энгийн болон тусгай гэсэн 2 төрлөөр гардаг. Энгийн шийдвэр нь компанийн гишүүдийн ердийн олонхын саналаар шийдвэрлэгддэг бол тусгай шийдвэр нь 75-аас доошгүй хувийн саналаар шийдвэрлэгдэнэ.
- Тусгай шийдвэр гэдэг нь Компанийн тухай хуулийн 283-р зүйлд зааснаар 75 хувиас доошгүй олонхын саналаар шийдвэрлэгдсэн шийдвэрийг хэлнэ. Хувийн компанийн тухайд тус шийдвэр нь тусгай шийдвэр байна хэмээн заасан бол 75 хувиас багагүй саналаар шийдвэрлэнэ. Бичгээр гарсан шийдвэр нь тусгай шийдвэр байхаар заагаагүй бол энгийн шийдвэр байна.

- ОХУ-д хурлын шийдвэр нь хуралд оролцогсдын 3/4-ийн саналаар шийдвэрлэгддэг байна.
- Турк Улсад тухайн компанийн хөрөнгийн 50-иас дээш хувийг эзэмшиж байгаа гишүүд хүрэлцэн ирж, тэдгээрийн олонхын саналаар шийдвэрлэгдсэн шийдвэр хүчин төгөлдөрт тооцогдоно.
- ХБНГУ-д үндсэн хөрөнгийн 3/4-аас дээш хувь эзэмшиж буй олонхын саналаар Бүх гишүүдийн хурал (БГХ)-ыг зохион байгуулна. БГХ-аас гарсан шийдвэр бүрийг нотариатаар баталгаажуулж, түүнийг аж ахуйн нэгжийн бүртгэлийн байгууллагад хүргүүлнэ. Хууль буюу дүрмээр илүү олонхын санал, нөхцөлийн тусгайлан заагаагүй бол хурлын шийдвэр хураагдсан саналын энгийн олонхоор гарна. Сонгуультай холбоотой асуудлаар дүрмээр өөр зохицуулалт хийж болно.

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц, хурал хүчин төгөлдөр болох хуулийн зохицуулалт

- АНУ-д хувьцаа эзэмшигчдээр шийдвэрлүүлэх тодорхой асуудлыг шийдвэрлэхэд шаардлагатай саналын хувьтай холбоотой асуудлын хувьд хувьцаа гаргах эрхтэй аливаа компанийн үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээ эсвэл дүрэмд саналын эрхтэй хувьцаа буюу бусад төрлийн үнэт цаасны тоог зааж болох бөгөөд тэдгээрийн эзэмшигчид нь аливаа хуралд өөрийн биеэр эсвэл итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөрөө дамжуулан оролцож, хурлын ирц болон шийдвэрлэх асуудлын саналын хувийг бүрдүүлэх боловч хурлын ирц нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн 1/3-ээс доошгүй хувиас бүрдэх бөгөөд өөр төрөл, ангиллын хувьцаа эзэмшигчдийн саналыг тусад нь авах шаардлагатай болох тохиолдолд тухайн ангилал, төрлийн хувьцаа эзэмшигчдийн 1/3-ээс доошгүй хувь хүрэлцэн ирснээр ирц бүрдэнэ (Делаверийн компанийн хууль, §216, §216(1)).
- Их Британид хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирцийг компанийн тухай хуулийн 318-р зүйлд заахдаа компанийн дүрмээр зохицуулахаар тусгасан байна.
- ОХУ-д Компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурал нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн талаас илүү хувь нь хуралд оролцсон тохиолдолд хүчин төгөлдөр байна.
- Турк улсад хувьцаа эзэмшигчдийн хурал болон гэрээнд хүндрүүлсэн нөхцөл заагаагүй бол компанийн хөрөнгийн 1/4-ийг эзэмшиж байгаа гишүүд ирсэн тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдийн хурал ирц бүрдсэн (§418) гэж үзэж хуралдана. Гэхдээ хуралдааны туршид 1/4 гэсэн тоог хадгална. Эхний удаагийн хуралд 1/4 гэсэн ирц бүрдээгүй тохиолдолд дараагийн хурлыг хийхэд 1/4 гэсэн ирцийн хязгаарлалт тавихгүй. Уг хуралдаанд ирсэн гишүүдийн олонхын саналаар тухайн асуудлыг шийдвэрлэнэ.
 - Компанийн дүрэмд өөрчлөлт оруулахдаа хөрөнгийн 50-иас доошгүй хувийг эзэмшигчид хуралд оролцсоноор ирц бүрдсэнд тооцож, олонхын саналаар шийдвэрлэнэ. Эхний хурлын ирц бүрдээгүй бол 2 дахь хурлын ирцийг 1/3 болгоно. Компанийн үйл ажиллагааны чиглэлийг өөрчлөх, нэрийн хувийг бусдад дамжуулах асуудлыг 75 хувийн ирцтэйгээр шийдвэрлэнэ. Бусад асуудлуудын хувьд 1/4 гэснээр шийдвэрлэнэ.

Хоёр. ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЭСЭГ

2.1. Олон улсын компанийн засаглалын загварууд ба онцлог

Хувьцаат компанийн өмчлөлийн бүтэц, хувьцааны төвлөрлийн хэмжээ, санхүүгийн зах зээл болон компанийн үйл ажиллагааг зохицуулсан хууль, эрх зүйн орчин болон үндэсний хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийн онцлогоос шалтгаалан компанийн засаглалын систем орон бүрд өөр өөр түвшинд бүрэлдэн бий болж байна.

Өндөр хөгжилтэй орнуудын эдийн засгийн практикт компанийн засаглалын уламжлалт 2 загвар зохицуулалт хадгалагддаг. Үүнд:

1. **Англо-америкийн загвар.** Онцлог нь - хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалах асуудалд тэргүүн зэргийн ач холбогдол, хяналтын механизмыг хөрөнгийн зах зээлээр дамжуулан хэрэгжүүлдэг.
2. **Эх газрын загвар.** Банкуудын оролцоо, хяналтын механизм голлох үүрэгтэй. Банк болон түүнийг төлөөлж байгаа захирлын зөвлөлийн гишүүний компанийн удирдлагад гүйцэтгэх үүрэг өндөр.

Үүнээс гадна уламжлалт, үндэсний болон орчин үеийн зохицуулалтын арга, хэлбэрүүд даяаршил ба шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн нөлөөгөөр холимог загварыг бий болгож байна. Жишээ нь, **Германы загвараас үзэхэд, хувьцаа эзэмшигчид компанийн стратегийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэхэд онцгой үүрэгтэй** оролцох ба компанийн үйл ажиллагаанд оролцогч талуудын ашиг сонирхол, үүрэг хариуцлагыг тэнцвэртэй хадгалахад голлон анхаардаг. **Тэгвэл англо-америкийн загвар бүхий орнуудад гол анхаарлыг хувьцаа эзэмшигчдийн санхүүгийн ашиг сонирхлыг хангахад чиглүүлдэг.** Америкийн загвар илүү динамик шинжтэй бол Германых тогтвортой байдлаараа ялгардаг. **Японы загварын хувьд компанийн түвшинд нийгмийн үүрэг хариуцлага, тухайн салбарынхаа хувьд ажил, хэргийн үүрэг, хариуцлагыг** голлон анхаардаг.

ОХУ-ын хувьд компанийг өмчлөх болон удирдах эрхийг нэгэн зэрэг хэрэгжүүлэх сонирхол давамгайлсан “инсайдер” загвар бүрдэж байна гэж судлаачид үздэг.

Хувьцаа эзэмшигчдийн бүх гишүүдийн хурал дээр шийдвэрлэх **хамгийн гол асуудлууд бол компанийг өөрчлөн байгуулах, нэгтгэх, үнэт цаас гаргах, компанийн удирдлагыг томилох, их хэмжээний хэлцэл хийх, мэдээлэл авахтай** холбоотой асуудлууд байдаг.

Компанийн засаглалын удирдлагын зарчим нь Захирлуудын зөвлөл нь хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө, менежерүүд нь Захирлуудын зөвлөлийн өмнө, том хувьцаа эзэмшигчид нь жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө, компани нь ажилтнууд болон худалдан авагч, нийгмийн өмнө хариуцлага хүлээж, ажлаа тайлагнадаг байхаар зохицуулагдах ёстой. Хамгийн гол зарчим бол эдгээр субъектүүд харилцан бие биенийхээ ашиг сонирхол, эрх ашгийг дээд зэргээр хангаж ажиллах явдал юм.

Хувьцааны тодорхой хэсгийг /багц/ эзэмшигч бүрийн эдлэх эрх, хүлээх үүрэг нь тухайн хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшиж буй хувьцааны саналын эрхийн тоо, нийт хувьцаанд эзэлж буй хувь хэмжээнээс хамааран өөр өөр байдаг байна. Жишээ нь, ОХУ-ын хуулиар:

1%	хувьцаа эзэмшигчдийн бүртгэлтэй танилцах, шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрх
2%	хувьцаа эзэмшигчдийн бүх гишүүдийн хуралд хэлэлцэх асуудлаар санал гаргах, удирдлагад нэр дэвшүүлэх, хэлэлцэн батлах эрх
10%	ээлжит бус хурал зарлан хуралдуулах эрх
25%	блоклок эрхтэй багц, нягтлан бодох бүртгэлийн анхан шатны баримт болон

- компанийн удирдах байгууллагын хурлын протокол, бусад бичиг баримттай танилцах эрх;
- 75% Компани хувьцаа гаргах, хувьцаагаа эргүүлэн худалдан авах, хувьцааны төрөл, тоо хэмжээ, олгогдох эрхийг тогтоох, компанийн дүрэмд өөрчлөлт оруулах, компанийг татан буулгах, өөрчлөн байгуулах эрх;
- 100% Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг товлон эсэх.

Эдгээр бүх механизм, арга хэрэгслүүд нь жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх зөрчигдөхөөс сэргийлэх, ногдол ашгийн бус аргаар компанийн менежерүүд болон том хувьцаа эзэмшигчид компанийн ашгаас хувьдаа завших (трансфертное ценообразование)-аас сэргийлэх ач холбогдолтой. Мөн өөр нэг арга бол хөрөнгийн зах зээлийн боломжийг ашиглах явдал юм. Хувьцаа эзэмшигчдэд хэрвээ компанийн удирдлагын үйл ажиллагаа эргэлзээ төрүүлж, ашиг орлогогүй санагдвал хувьцаагаа зарах эрх нь нээлттэй байдаг (рынок корпоративного контроля). Хувьцаа эзэмшигчид компанийн үйл ажиллагаанд сэтгэл дундуур байна гэдэг нь тухайн компанийн хувьцааны зах зээлийн үнийг бууруулан тогтоох ба цагаан рейдерүүдэд хувьцааны үнийн өсөлт, бууралтан дээр ажиллах боломжийг гаргаж өгч байдаг юм (рейдерства).

Англо-америкийн загвар бүхий компанийн засаглалтай орнуудад эрх зүйн дараах механизмуудыг ашиглаж байна. Үүнд:

- Компанийн баримт бичгүүдээр ихэнх харилцааг албажуулах, зарим нэг том компаниуд бие даасан засаглалын кодекс батлах,
- Захирлуудын зөвлөлд жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн төлөөллийг оруулах (үйлдвэрчин гэх мэтийн ашиг сонирхлоороо нэгдсэн төлөөллөөс оруулах)
- Менежерүүд нь Захирлуудын зөвлөлийн өмнө, Захирлуудын зөвлөл нь хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө ажлаа бүрэн хариуцаж тайлагнадаг байх,
- Өдөр тутмын үйл ажиллагаанаас бусад чухал асуудлуудыг Захирлуудын зөвлөл болон ХЭХ-аар хэлэлцдэг байх,
- Ашиг сонирхлын зөрчил, хуйвалдаанаас сэргийлэх үүднээс хараат бус захирлаар компанийн менежмент, хувьцаа эзэмшигчдээс ангид мэргэжлийн хүнийг томилох,
- Хувийн ашиг сонирхол үүссэн үед тухайн асуудлыг хэлэлцэхэд оролцохгүй байх,
- Захирлыг менежерүүдээс хараат бус ажиллуулахын тулд ТУЗ цалин хангамжийг нь тогтоож өгөх,
- Хянагч болон хяналтад хамагдаж буй субъектүүдыг аль болох бие биеэс нь ангид байлгах. Санхүүгийн тайлан, аудитын дүнг захирлуудын зөвлөлөөр бус ТУЗ-ээр хэлэлцдэг байх,
- Компанийн санхүүгийн үйл ажиллагааны таларх мэдээллийг аль болох нээлттэй, ил тод байлгах, хэвлэн нийтэлдэг байх, менежмент болон том хувьцаа эзэмшигчдийн хооронд ашиг сонирхлын нэгдэл байхгүй гэдгийг нотлох, гэх мэт.

Компанийн засаглалын зарчмуудыг нээлттэй, шударгаар ашиглаж байгаа компаниудын хувьд хөрөнгө оруулалт татах (инвестиций IPO) боломж нэмэгдэж эрсдэл буурдаг.

Хөгжиж байгаа орнуудын хувьд компанийн засаглалын сайн туршлагыг нэвтрүүлэх явдал туйлын чухал. Яагаад гэвэл олон улсын хөрөнгө оруулагчид эдгээр орнуудыг сонирхож хөрөнгө оруулах магадлал нэмэгдэж байгаа энэ үед компанийн ил тод байдал, шударга үйл ажиллагаа чухал гэдэг нь ойлгомжтой. Судалгаанаас үзэхэд, Арабын орнууд, Латин Америкийн орнууд, Турк, ОХУ, Малайз, Индонез гэх мэтийн орнуудад компанийн засаглалын эрх зүйн зохицуулалт харьцангуй сайн, энэ хэмжээгээр компаниудынх нь хөрөнгийн зах зээл дээрх үнэлгээ нийт зах зээлийн дунджаас өндөр байгаа нь харагдаж байна.

ОХУ-д төлөвшиж байгаа «инсайдерская модель корпоративного управления» загвар бол ерөнхийдөө шүүмжлэлтэй хандах асуудал. Өөрөөр хэлбэл, том хувьцаа эзэмшигчид компанийн менежментийг гартаа авснаар жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хөсөрдүүлэх боломж бүрдсэн гэж судлаачид үзэж байна. Энэхүү загварын онцлог нь:

- Компанийн өмчлөл болон удирдлага нэг гарт төвлөрсөн учраас хувийн компанийн адилаар нээлттэй хувьцаат компаниудыг ажиллуулж байна
- Компанийн менежментэд тавих хяналтын механизм сул. Том хувьцаа эзэмшигчид нь менежерүүдтэйгээ хуйвалдах, ашиг сонирхлоороо нэгдэх боломж бүрдсэн
- Ногдол ашгийн бус аргаар ашиг олох, хөрөнгө, орлогыг завших боломж бүрдсэн
- Компанийн мэдээллийн ил тод байдал хангалтгүй
- Ёс зүйн зөрчилтэй, хууль зөрчсөн аргуудыг ихээхэн ашигладаг хувьцааны багцыг угаах, актив хөрөнгө зувчуулах, хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд оролцуулахгүй байх, хувьцааг нь барьцаалах гэх мэтийн хууль бус аргуудыг хэрэглэдэг

Ер нь төр засгийн зүгээс бизнесийн эрүүл саруул орчин бүрдүүлж, бодлогын хувьд дэмжихгүй байгаа тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашиг зөрчигдөх, компаниудын засаглалын хэм хэмжээ алдагдах боломж бүрддэг нь судалгаанаас үзэхэд тодорхой байна. хөгжиж байгаа зарим орнуудын хувьд, ялангуяа Монгол Улсад зөвхөн жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашиг хохирох бус том хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашиг шүүх, хүчний байгууллагын оролцоотой үйлдлүүдийн үр дүнд хохирох нөхцөл бодитойгоор бүрдсэн байна.

2.2. Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийн зохицуулалт, тэдгээрийн хэрэгжилттэй холбоотой судалгааны мэдээлэл, дүн шинжилгээ

а/ Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүргийг зохицуулсан байдал

Өндөр хөгжилтэй орнуудын эрх зүйн системд хувьцаа эзэмшигчдийн эрх зүйн харилцааг тусгайлсан хуулиар нарийвчлан зохицуулсан байна. Ихэнх орнуудад Хувьцаат компанийн хуулиас гадна, тусгайлсан хуультай байна. Тухайлбал, Францад Худалдааны нөхөрлөлийн тухай хууль (1965), Германд Хувьцаат нийгэмлэгийн тухай хууль (1965), Их Британид Компанийн тухайн хууль (2006), АНУ-д муж тус бүрийн Компанийн хууль, Швейцарт Үүргийн хууль, Японд 1951 оны хууль, Италид Иргэний хуулиар энэ харилцааг зохицуулсан байх жишээтэй.

1996 оны эцэс гэхэд ОХУ, Монгол Улс, Армен, Латви, Литва, Молдав, Тажикстан гэх мэтийн хуучин социалист дэглэмтэй байсан орнууд Хувьцаат компанийн тухай бие даасан хуультай болсон. Шилжилтийн эдийн засагтай эдгээр орнуудын хуулиуд нь Роман-Германы зохицуулалтын зарчмыг үндсэндээ хадгалсан гэж судлаачид үздэг. Эдгээр орнуудын ХК-ийн тухай хуулийн агуулгад хийсэн шинжилгээний дүнгээс дараах дүгнэлтүүдийг судлаачид хийсэн байна. (2000-аад оны эхээр олон улсын нэр бүхий судлаачид, хуульчид хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийн зохицуулалт, компанийн засаглалын байдал нь үнэт цаасны зах зээлийн хөгжилд хэрхэн нөлөөлж байгаа талаар судалгаа хийсэн ба ингэхдээ тусгай аргачлал боловсруулан ашиглаж, дүгнэлт зөвлөмж гаргасан байна.)

**Хүснэгт 1. Шилжилтийн эдийн засагтай зарим орны хувьцаат компанийн
эрх зүйн зохицуулалтад тусгасан стандарт элементүүд**

	<i>Чех</i>	<i>Унгар</i>	<i>Болгар</i>	<i>Польш</i>	<i>Румын</i>
(1) Шийдвэр гаргах бүрэн эрхийг тодорхой заагласан	сайн	сайн	сул	сайн	сул
(2) Удирдлагын бүтэц (2 шатлалт - гүйцэтгэх удирдлага ба захирлуудын зөвлөл)	2 шатлалт	2 шатлалт	ХЭ-ийн шийдвэрээр	Дүрмийн сан нь 0,5 сая злотоос дээш 2 шатлалт	ХЭ-ийн шийдвэрээр
(3) Захирлуудыг томилох (Санал өгсөн гишүүдийн тоо)	50% дээш	50% дээш	50% дээш	Хуульчлаагүй, зарим үед том ХЭ	ТУЗ-ын эрхийн асуудал
(4) Захирлуудыг сэлгэх	50% дээш	50% дээш	50% дээш	50% дээш	50% дээш
(5) Саналын эрхийг хянах (итгэмжлэлээр оролцох)	+	+	+	+	+
(6) Мэдээллийг ил тод болгох журам ба аудит	Сул	Өндөр стандарт	Сул	Өндөр стандарт (близки ЕС)	Сул
(а) хувьцаа худалдан авах давуу эрх	+	+	+	+	н.д.*
(б) чухал шийдвэр гаргахад мэргэшсэн хүмүүс	66%	75%	Дүрмийн сангийн 2/3	50%, 2/3, 3/4, 4/5	Ирцийн 75%-ийн 2/3
(в) Компанийг залгих (нэгтгэх) журам	-	+	-	н.д.	н.д.
(г) кумулятив санал хураалт	н.д.	н.д.	н.д.	+	н.д.
(д) 1 хувьцаа эзэмшигчийн саналын хязгаар	Байж болно	Байж болно	н.у.	Байж болно	Байж болно
(8) Ажиглагчдын зөвлөлд ажилтнуудаас оруулах	50 дээш ажилтантай дээш бол 1/3-1/2	200 дээш ажилтантай бол 1/3	н.у.	н.у.	н.у.
(9) хурлын ирцийн доод хязгаар	30%	50% дээш	Дүрмээр	н.у.	50%
(10) 1 хувьцаанд оногдох саналын эрх	1	Хязгаарлахгүй	1	1 - 5	1
(11) Хэм хэмжээг заавал гүйцэтгэх журмаар биелүүлэх (enforcement)	сул	сул	сул	сул	сул

* н.д. - мэдээлэл байхгүй, н.у. - хуулинд тусгаагүй

Хууль хэрэгжүүлэх процесс талаас нь авч үзвэл, хувьцаат капиталын дүнд томоохон өмчлөгчдийн хувийн жин хэдий чинээ их байна, хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийн хамгаалалт төдий чинээн доогуур байна гэсэн дүгнэлтийг судлаачид хийсэн. Жишээ нь, Германы эрх зүйн загвар буюу хяналтын багц эзэмшигч давамгайлсан орнуудад (ОХУ, Төв Европын орнууд, хөгжиж буй болон шилжилтийн эдийн засагтай орнууд) хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах асуудал англо-америкийн загвар бүхий эрх зүйн системтэй орнууд (хувьцаат капиталын илүү жижиглэсэн бүтэцтэй)-аас үргэлж доогуур байдаг гэж үздэг. Энэхүү дүгнэлтийг судлаачид доорх хүснэгтээр баталгаажуулсан байна.

Хүснэгт 2. Компанийн засаглалын түвшин ба үнэт цаасны зах зээлийн хөгжлийн хамаарал

Нийт капиталд томоохон хувьцаа эзэмшигчийн эзлэх хувь	Нийт рейтинг					
	<10	11-12	13-14	15-16	17-18	19-20
> 15-30			Тайвань, Өмнөд Солонгос		Япон	АНУ, Их Британи, Австрали, Швед
> 30-45			Пакистан	Энэтхэг, Ирланд, Франц	Дани, Нидерланд, Чили, Швейцар	Канад, Норвеги, Финлянд
> 45-50		Тайланд		Герман		Шинэ Зеланд, Сингапур
> 50-55	Венесуэл	Бельги, Зимбабве, Өмнөд Африкийн БНУ	Аргентин, Малайз, ОХУ	Хонконг, Израиль, Испани, Португал		
> 55-60	Индонез, Турк	Бразил, Перу, Шри-Ланк	Итали	Австри, Филиппин		
> 60-65	Египет, Мексик	Колумб	Грек			

Доорх хүснэгтэд жишээ болгон америкийн хуульчдын хөгжиж буй эдийн засагтай 17 орны Компанийн тухай хуулийн зохицуулалтын зарим нэг аспектийн хүрээнд хийсэн түүвэр судалгааны үр дүнг харуулсан байна. Загварыг ангилахдаа хууль эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд шууд хориглосон, эсхүл тусгай журмаар зохицуулах шаардлага тавьсан гэж 2 ангилсан. Судалгаанд хамрагдсан орнуудыг дараах байдлаар ангилсан:

- *Зөвшөөрөх загвар* - Өмнөд Африк (1973, хуулийн зохицуулалт нь АНУ-ын Делавер мужаас арай илүү чанга байсан).
- *Хориглох загвар* - Польш (1991), Унгар (1988), Турк (1956).
- *Хэсэгчилсэн байдлаар хангалттай зохицуулсан загвар* - хэдийгээр зарим нэгэн шууд хориглох заалт байдаг ч хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах журмыг хуулиар нарийвчлан тогтоосон (Малайз, Сингапур, Нигер, Энэтхэг, Мексик, Чили, Египет).
- *Холимог загвар* - Үүнд хориглолт болон журмын зарим хязгаарлалттай - Хятад (1994), Аргентин (1988), Бразил (1991), Өмнөд Солонгос (1984), Индонез (1995), Чех (1992).

**Хүснэгт 3. Зарим орны Корпорацийн хууль эрх зүйн актуудаар зохицуулсан
процедурын шаардлага ба хориглолт /загваруудын харьцуулалт/**

Шууд хориглолт	Зөвшөөрөгдөх загвар: ӨАБНУ, 1973	Хориглох загвар: Польш, 1991	Хэсэгчлэн зөвшөөрөх загвар: Энэтхэг, 1956	Холимог загвар: Аргентин, 1988
Гаргаагүй боловч байршуулсан хувьцаанд тавих хориг	O	X	O	O
Хувьцааг нэрлэсэн үнээр зах зээлд гаргах шаардлага	O	O	O	O
Дүрмийн сангийн доод хэмжээнд тавих шаардлага	O	X	O	X
Өрийн бичиг болон давуу эрхийн хувьцаа гаргахыг хязгаарлах .	O	X	O	O
Зах зээлд гаргасан хувьцааг худалдан авахыг хориглох	X	X	X	X
Компанийн захирал болон бусад албан тушаалтнуудтай хэлцэл хийхийг хориглох	O	X	O	O
Охин компани нь толгой компанийн хувьцааг худалдан авахыг хориглох	X	-	X	X
БҮГД	2	5	2	3

Процедурын шаардлага	Зөвшөөрөгдөх загвар: ӨАБНУ, 1973	Хориглох загвар: Польш, 1991	Хэсэгчлэн зөвшөөрөх загвар: Энэтхэг, 1956	Холимог загвар: Аргентин, 1988
Санал хураалтын зарчим: 1 энгийн хувьцаа 1 саналын эрх	O	O	X	O
Захирлуудын зөвлөл дахь пропорциональ төлөөлөл	O	O	O	O
Ямар нэгэн үндэслэл шаардахгүйгээр захирлыг хугацаанаас нь өмнө өөрчлөх	X	X	X	X
ХЭ-ийг захирлуудтай хэлцэл хийхийг дэмжих	O	O	O	O
Дийлэнх олонхын саналаар хэлцэл хийхийг зөвшөөрөх	X	X	X	X
Компанийг өөрчлөн байгуулах, бүх активийг зарах үед хувьцааг бүрэн эргүүлэн авахыг шаардах	X	O	X	X
Их хэмжээний хөрөнгө худалдан авахад хувьцаа эзэмшигчдээр шийдвэр гаргуулах	O	X	X	O
Их хэмжээний энгийн хувьцаа гаргахад ХЭХ-аас шийдвэр гаргуулах	O	X	O	O
Давуу эрхтэй байх нөхцөлийг шаардах	O	X	X	X
Жижиг хувьцаа эзэмшигчийн хувьцаагаа худалдах боломж	O	O	O	O
Нууц санал хураалт	O	O	O	O
Бүгд	3	5	6	4

Судалгаанаас үзэхэд, шууд хориглолт нэлээд түгээмэл байна /12 оронд/. Эдгээрээс хамгийн түгээмэл нь компани өөрийн гаргасан хувьцаагаа худалдан авах, бонд болон давуу эрхийн хувьцаа гаргахыг хориглох, охин компани нь толгой компанийхаа хувьцааг эзэмшихийг хориглосон заалтууд түгээмэл байна. Зөвхөн 3 орны хувьд гаргаагүй боловч зөвшөөрөгдсөн хувьцаагаа худалдан авах, 2 оронд инсайдер хэлцэл хийхийг хориглосон байна. Аль ч оронд хувьцааны нэрлэсэн үнэ нь хувьцааны гаргасан үнэтэйгээ тэнцүү байна гэсэн тодорхойлолт байхгүй.

Хамгийн өргөн тавигдаж байгаа шаардлага бол компанийн амин чухал асуудал буюу компанийг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, нэмэлт хөрөнгө оруулалт татах асуудалд хамаарч байна. Судалгаанд авагдсан 17 оронд энэ төрлийн тусгайлсан зохицуулалт нь ижил байх ба шийдвэр гаргахад шаардагдах кворум, саналын олонх гэсэн зохицуулалт нь өөр өөр байна. 15 оронд захирлуудын бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө хязгаарлаж болохоор зохицуулсан байна.

Нийт 11 орны хуулиар компанийг өөрчлөн байгуулах болон актив хөрөнгийг нь зарж үрэх тухай хурлын үйлдвэрийг зөвшөөрөөгүй тохиолдолд өөрийн эзэмшиж буй хувьцаагаа зах зээлийн үнээр худалдан авахыг том хувьцаа эзэмшигчдээс шаардах эрхийг хуульчилсан байна. Мөн компани нэмж хувьцаа гаргах тохиолдолд эхний ээлжинд хувьцаа эзэмшигчиддээ санал болгох эрхийг хуульчилсан.

Хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхийн тухайд:

Хувьцаа эзэмшигчдийн хувьд хамгийн чухал эрх бол саналын эрх юм. Хувьцаат компани (ХК)-д хөрөнгө оруулж хувьцаа эзэмшсэнээр хувьцаа эзэмшигч хамгийн гол нь ашгаас хувь хүртэх зорилготой. Мэдээжийн хэрэг компанийг ашигтай ажиллуулах зорилгодоо хүрэхийн тулд компанийн үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх, компанийн бодлого, стратегийг тодорхойлох, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавих шаардлага бий болно. ХК-ийг удирдах дээд байгууллага нь Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал юм. Хувьцаа эзэмшигчид компанийн удирдлагад оролцох эрхээ дараах байдлаар хэрэгжинэ. Үүнд:

- Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд оролцох
- Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэж буй асуудлыг шийдвэрлэх саналын эрх
- Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал зарлан хуралдуулахыг шаардах эрх
- Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэх асуудлын төлөвлөгөө гаргахад оролцох
- ХК-ийг удирдах байгууллага /ТУЗ, Захирлуудын зөвлөл/-д сонгогдох эрх

Судлаачдын үзэж байгаагаар, хувьцаа эзэмшигчид компанийг удирдах үйл ажиллагаанд оролцох хамгийн том эрх бол саналын эрх бөгөөд энэ эрхээ зөвхөн Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал дээр л эдэлнэ. “Том ч байна уу, жижиг ч байна уу, ямар ч хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхийг хязгаарлаж болохгүй, ингэснээрээ тухайн хувьцаа эзэмшигчийн амин чухал эрхийг үгүйсгэж, өмчлөх эрх төдийгүй шийдвэр гаргах эрхийг нь хязгаарласан бүдүүлэг алдаа болно” гэж ОХУ-ын эрдэмтэн И.Т.Тарасов бичжээ.

Хувьсгалаас өмнөх Орос оронд зарим хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхийг хязгаарлаж байсан түүх бий. Тухайлбал Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд зөвхөн том хувьцаа эзэмшигчид саналын эрхтэй оролцож, жижиг хувьцаа эзэмшигчид зөвхөн хуралд оролцох, саналаа хэлэх эрхтэй байсан байна. Гэхдээ хуулиар жижиг хувьцаа эзэмшигчид итгэмжлэлийн үндсэн дээр хувьцаагаа нэгтгэж санал өгөх боломжтой байсан байна.

Бусад орнуудын хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын онцлог

Дэлхийн ихэнх орнуудын орчин үеийн хуулийн практикт бүх хувьцаа эзэмшигчид саналын эрхтэй байхаар хуульчилсан. Германы хуулиар (1965), Хувьцаат компанийн бүх хувьцаа эзэмшигч саналын эрхтэй бөгөөд аль нэгэн хувьцаа эзэмшигчийн саналын эрхийг хязгаарлахыг хуулиар хориглосон байдаг. БНХАУ-ын хуулиар (1993), дээрх зохицуулалтаас гадна "1 хувьцаа 1 саналын эрхтэй байна" гэж санал хураах зарчмыг тодорхойлж өгсөн. Их Британийн хуулиар, хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхтэй холбоотой асуудлыг нэлээд төвөгтэй байдлаар зохицуулсан байна. Тухайлбал, ерөнхийдөө хуулиар хувьцаа эзэмшигч бүр хэр том багц эзэмшиж байгаагаасаа үл хамааран 1 саналын эрхтэй байх боловч компани болгон өөрийнхөө дүрмээр санал хураах зарчмаа өөрөөр тогтоож болохоор хуульчилсан. Өөрөөр хэлбэл хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшиж буй хувьцааны тооноос хамааруулан саналын эрхийн тоог тогтоож болох ба зарим хувьцааг саналын эрхгүй байхаар ч тогтоож болохоор хуульчилсан байна.

ОХУ-ын хуулиар, Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд санал өгөх эрхийг бүх хувьцаа эзэмшигчдэд олгоогүй. Тухайлбал, Зөвхөн энгийн хувьцаа эзэмшигчид саналын эрхтэй байна. Гэвч дор дурдсан тохиолдолд (см. п.3-5 ст.32 Закона об АО* (11) давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчид саналын эрхтэй байж болохоор заасан. Тухайлбал:

1. Компанийг өөрчлөн зохион байгуулах, татан буулгах асуудал
2. Компанийн дүрэмд давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хязгаарлах, давуу эрхийн хувьцаанд хуваарилагдах ногдол ашгийн хувь хэмжээ тогтоох, компанийг татан буулгах үед үлдэгдэл хөрөнгийн өртгийг тогтоох, хуваарилах гэх мэтийн энэ төрлийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашигтай холбоотой асуудал
3. Жилийн эцсийн санхүүгийн тайлан гарсан хэдий ч давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчдэд ногдол ашиг хуваарилаагүй, эсхүл хуваарилах шийдвэр гарсан ч ногдол ашиг олгоогүй асуудлыг ногдол ашиг бүрэн олгож дуусах хүртэл хэлэлцэх
4. Компанийн дүрмээр давуу эрхийн хувьцааг энгийн хувьцаанд хөрвүүлж болохоор заасан бол энэ асуудлыг хэлэлцэхэд оролцох

Ерөнхий зарчмын хувьд "1 хувьцаа 1 саналын эрхтэй" байхаар хуульчилсан. Гэвч зарим тохиолдолд, тухайлбал кумулятив санал хураалтын үед өөр зарчим үйлчилж байна. Тухайлбал, Захирлуудын зөвлөл, Хяналтын зөвлөлийн гишүүдийг сонгоход кумулятив санал хураалт явуулна. Хэрэв саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн тоо 1000 давсан тохиолдолд кумулятив санал хураалт явуулж болох ба үүнийг Компанийн дүрэмд тусгасан байх шаардлагатай. Зарчим нь, саналын эрхтэй хувьцаа болгон Захирлуудын зөвлөл (Хяналтын зөвлөл)-ийн гишүүдийн тоогоор саналын эрхтэй байна. Хувьцаа эзэмшигч саналаа нэр дэвшигчдэд хуваарилж өгөх үү, эсхүл аль нэг нэр дэвшигчид дангаар нь өгөх үү гэдгээ өөрөө шийднэ. (п.4 ст.66 Закона об АО).

ОХУ-д хувьцаа эзэмшигчийн санал өгөх эрхийг ялгавартай тогтоосон хэдий ч бүх хувьцаа эзэмшигчид хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд оролцох эрхтэй. Өөрөөр хэлбэл, хувьцаа эзэмшигч болгон Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэж байгаа асуудлаар саналаа хэлэх эрхтэй байна гэсэн үг. Хувьцаа эзэмшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг захирлуудын зөвлөлөөс товлосон хугацаагаар тасалбар болгон гаргана. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулах товыг хурал хуралдахаас 50 (45-65)-иас доошгүй хоногийн өмнө гаргана.

Хувьцаа эзэмшигч хэрэв Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд оролцоогүй, эсхүл хэлэлцсэн асуудлаар эсрэг санал өгсөн, мөн тухайн хувьцаа эзэмшигчийн хууль ёсны эрх, ашиг

сонирхол зөрчигдсөн гэж үзвэл ХЭ-ийн хурлын шийдвэр хууль зөрчсөн талаар шүүхэд гомдол гаргаж болно.

Шүүхээс хэрэв тухайн хувьцаа эзэмшигчийн санал бүх гишүүдийн шийдвэр нөлөөлөх боломжгүй, эсхүл гаргасан зөрчил нь ноцтой биш, тухайн хувьцаа эзэмшигчид хохирол учруулаагүй гэж үзвэл гомдлыг хэрэгсэхгүй байж болно.

Гурав. СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

(Бусад орнуудын эрх зүйн зохицуулалт)

3.1. Америкийн Нэгдсэн Улс

АНУ-ын Компанийн хууль /Corporate law/ нь 50 гаруй өөр өөр системээс бүрддэг бөгөөд муж тус бүр хуультай. Мужийн хуулиуд нь компанийн үйл ажиллагааг Холбооны хуулийн хүрээнд зохицуулна. Өөрөөр хэлбэл, нээлттэй хувьцаат компаниуд нь хэдийгээр мужийн хуулиар үйл ажиллагаа явуулах боловч Холбооны үнэт цаасны хуулиудад нийцэж байх ёстой. Үүнд, 1933 оны Үнэт цаасны хууль /Securities Act/, 1934 оны Үнэт цаасны арилжааны хууль /Securities Exchange Act/, 2002 оны Sarbanes-Oxley⁶² хууль /SOXA/ гэх мэт.

Тус улсын Үндсэн хуульд зааснаар компаниуд нь аль ч мужид хуулийн этгээд болон бүртгүүлэх боломжтой байдаг тул хуулийн дараах 2 эх сурвалжид илүү ач холбогдол өгдөг. Үүнд:

- Америкийн Өмгөөллийн холбоо /American Bar Association/-оос баталсан Компанийн Бизнесийн Загварын Хууль /Model Business Corporation Act-MBCA/ нь нийт 24 мужид хэрэгждэг.
- Делавэрийн Компанийн ерөнхий хууль /Delaware General Corporation Law/ нь онцгой нөлөөтэй. Учир нь АНУ-ын компаниудын хагасаас илүү хувь нь Делавэрийн компанийн хуульд үндэслэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа ба тус хууль нь илүү нарийвчилсан заалтуудтай, мөн мэргэшсэн шүүхтэй муж гэдэг утгаараа компанийн эрсдлийг бууруулах сайн зохицуулалт болж чаддаг гэж үздэг.

Ийнхүү практикт ашиглагдаж байгаа ач холбогдлыг нь харгалзан судалгааны захиалгад тусгагдсан асуудлуудыг “Делавэрийн Компанийн ерөнхий хууль”-аар хэрхэн зохицуулагдаж байгааг тоймлон судлав. Үүнд:

Хувьцаат компанийн энгийн хувьцаа эзэмших эрх

Делавэрийн Компанийн ерөнхий хуулинд энгийн хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг бүлэглэн заагаагүй бөгөөд тусгайлсан заалтуудаас түүвэрлэн харахад доорх байдалтай байна. Үүнд:

- ***Санал өгөх эрхийн хүрээнд:***

Энгийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эсвэл хүчингүй болгоход санал өгөх эрхтэй. Үүнийг тус хуулийн 109 дүгээр зүйлийн “Дүрэм” гэсэн хэсэгт;

⁶²The Sarbanes–Oxley Act of 2002 (Pub.L. 107–204, 116 Stat. 745, enacted July 30, 2002). “Хувьцаат компанийн бүртгэлийн шинэчлэл ба хөрөнгө оруулагчийн хамгаалалтын хууль”, “Компани ба Аудитын хяналт, хариуцлагын хууль”-уудыг 2002 онд баталж Sarbanes–Oxley, Sarbox, SOX гэх мэтээр нэрлэх болжээ. Энэ нь АНУ-ын бүх хувьцаат компаниудын удирдлагын зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлага болон нягтлан бодох бүртгэлд шинэ стандартыг бий болгосон Холбооны хууль ба тус улсын сенатор Paul Sarbanes, Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн Michael G. Oxley нар санаачлан батлуулсан тул ингэж нэрлэжээ.

§109. (а) Хэрэв үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээнд нэрийг нь заасан бол эсвэл хувьцааны төлбөрийг хүлээн авахаас өмнө компанийн анхны дүрэм, бусад дотоод журмыг үүсгэн байгуулагчид, анхны төлөөлөн удирдах зөвлөл, хувьцаат бус компанийн хувьд түүний удирдах байгууллага батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох эрхтэй. Хувьцаат бус компаниас бусад компани нь өөрийн гаргасан хувьцааны төлбөрийг хүлээн авсны дараа дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эсвэл хүчингүй болгох эрх нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдэд хадгалагдана. Хувьцаат бус компанийн хувьд дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох эрх нь саналын эрхтэй гишүүдэд хадгалагдана. Өмнө дурдсаныг үл хөндөн аливаа компани нь дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох эрхийг төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүддээ, хувьцаат бус компанийн хувьд удирдах байгууллагадаа ногдуулж болно. Уг бүрэн эрхийг төлөөлөн удирдах зөвлөл эсвэл удирдах байгууллагад ногдуулсан нь хувьцаа эзэмшигч эсвэл гишүүдийн дүрэм батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох эрхийг нь хязгаарласанд тооцогүй.

Делавэрийн Компанийн ерөнхий хуулийн 212-р зүйлд хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрх; итгэмжлэгч томилох эрхийн талаар заахдаа:

§212. (а) Үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээнд өөрөөр заагаагүй бол энэхүү бүлгийн 213-р зүйлд заасан нөхцөлд нэг хувьцаа саналын нэг эрхтэй байна. Хэрэв үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээнд аливаа хувьцаанд нэгээс дээш эсвэл доош саналын эрх ногдохоор заасан бол энэхүү бүлэгт олонх эсвэл бусад тооны хувьцаа, саналын эрхтэй хувьцааны талаар заахдаа тухайн олонх эсвэл бусад тооны хувьцаа, саналын эрхтэй хувьцааны тухай дурдана.

(b) Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд санал өгөх эсвэл хурал хуралдуулахгүйгээр бичгээр шийдвэр гаргахад зөвшөөрөл олгох эсвэл олгохоос татгалзах эрхтэй хувьцаа эзэмшигч бүр итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөрөө дамжуулан үйл ажиллагаанд оролцож болох бөгөөд итгэмжлэлд өөрөөр заагаагүй бол итгэмжлэл нь олгосон өдрөөс хойш 3 жилийн хугацаанд хүчинтэй байна.

(c) Энэхүү зүйлийн (b) хэсэгт заасны дагуу тухайн хувьцаа эзэмшигчийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч томилох аргыг үл хязгаарлан дараах тохиолдолд тухайн хувьцаа эзэмшигчийг уг эрхийг олгосонд тооцно. Үүнд:

(1) хувьцаа эзэмшигчид нь итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөө бичгээр үйлдсэн баримтаар томилж болно. Ийнхүү бичгээр үйлдэхдээ тухайн хувьцаа эзэмшигч өөрөө гарын үсэг зурах эсвэл өөрийн эрх бүхий албан тушаалтан, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүн, ажилтан эсвэл агентаар гарын үсгийг зуруулах бөгөөд зуруулахдаа факс зэрэг хэрэгслээр дамжуулан үйлдэж болно.

- ***Хувьцааг эргүүлэн худалдах, бусдад шилжүүлэх эрхийн хүрээнд:***

Тус хуульд хувьцаа эзэмшигч нь хувьцаагаа эргүүлэн худалдах эрхийн талаар заахдаа:

§151. (b) Аливаа төрөл, ангиллын хувьцааг компани, хувьцаа эзэмшигч эсвэл ямарваа үйл явдал болоход худалдаж, худалдан авч болно; харин хувьцааг эргүүлэн авмагц компанид 1 буюу түүнээс дээш ангилал, төрлийн 1 буюу түүнээс дээш эргэлтэд байгаа хувьцаатай болох бөгөөд эдгээр хувьцаа нь саналын эрхтэй байна. Өмнө дурдсан хязгаарлалтыг үл харгалзан:

(1) 1940 оны Хөрөнгө оруулалтын компанийн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан, тус хуулиар зохицуулагддаг хөрөнгө оруулалтын компанийн хувьцааг компани эсвэл хувьцаа эзэмшигчийн хүсэлтээр эргүүлэн авч болно.

Энэхүү заалтын дагуу эргүүлэн авч байгаа хувьцааг үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээ эсвэл энэхүү заалтын (а) хэсэгт заасны дагуу уг хувьцааг гаргах талаар төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс баталсан тогтоолд заасан хугацаа, үнэ, ханш, тохиргоотойгоор бэлэн мөнгө, эд хөрөнгө, эсвэл тухайн компанийн үнэт цаасыг оролцуулан эргүүлэн авч болно.

(е) Аливаа төрөл, ангиллын хувьцааг түүний эзэмшигч эсвэл компанийн хүсэлтээр эсвэл тодорхой үйл явдал болоход тухайн компанийн өөр бусад төрөл, ангиллын хувьцаанд үүсгэн байгуулах гэрчилгээ эсвэл хувьцаа гаргах талаар төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс баталсан тогтоолд заасан үнэ, ханш, тохиргоотойгоор хөрвүүлэх эсвэл сольж болно.

§262. Компани бусад компанитай нийлэхийг эсэргүүцэж байгаа хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг шударга үнээр худалдан авах үүрэгтэй. /Үүнийг ерөнхий утгаар нь орчуулан оруулсан ба энэ заалт нь нэг талаас компанийн үүрэг бөгөөд нөгөө талаас хувьцаа эзэмшигчийн эрхтэй холбоотой заалт гэж үзсэн болно./

Хувьцаа эзэмшигч нь хувьцаагаа бусдад шилжүүлэх эрхийг 159-р зүйлд заахдаа:

§159. Аливаа компанид эзэмшиж байгаа хувьцааг хувийн өмчид тооцох бөгөөд тэдгээрийг Делавэр Кодын 6-р бүлгийн 1.8-д⁶³ заасны дагуу шилжүүлэх боломжтой. Энэхүү бүлгийн дагуу үүсгэн байгуулагдсан компанийн гаргасан, энэхүү Муж улсад байнга байрладаггүй этгээд эсвэл гадаадын компанийн эзэмшиж байгаа хувьцаа эсвэл бондод энэхүү Муж улс татвар ногдуулахгүй.

Ямар нөхцөлд хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хаана, ямар журмаар хязгаарладаг талаар

Делавэрийн Компанийн ерөнхий хуулийн 202 дугаар зүйл /Delaware Code 8, General corporation law: § 202. Restrictions on transfer and ownership of securities/-ээр доорх хязгаарлалтыг тавьсан байна.

§202. (b) Компанийн үнэт цаасыг шилжүүлэх эсвэл шилжүүлгийн бүртгэл хийлгэх асуудал эсвэл аливаа этгээд буюу бүлэг этгээдүүдийн хамтран эзэмшиж болох үнэт цаасны тоо хэмжээний хязгаарыг үүсгэн байгуулалтын гэрчилгээ, дүрэм эсвэл хувьцаа эзэмшигчдийн хооронд эсвэл хувьцаа эзэмшигчид болон компанийн хооронд байгуулсан гэрээгээр хязгаарлаж болно. Хувьцаа эзэмшигчид нь тухайн хязгаарлалтыг хүлээн зөвшөөрсөн гэрээ байгуулсан эсвэл санал өгснөөс бусад тохиолдолд уг хязгаарлалт нь тухайн хязгаарлалт батлагдахаас өмнө гаргасан үнэт цаасанд хамаарахгүй.

Хувьцаат компанийн хяналтын багц эзэмшигч этгээдийн бусад хувьцаа эзэмшигчид, ялангуяа жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө ямар үүрэг хариуцлага хүлээдэг талаар

Хувьцаат компанийн хяналтын багц эзэмшигчийн үүрэгтэй холбоотой асуудлыг тус хуулиар нарийвчлан заагаагүй бөгөөд АНУ-ын хувьд үүнтэй холбоотой асуудлууд нь Жишгийн эрх зүй буюу “case law”⁶⁴-д тулгуурладаг юм байна. Жишээ нь, *Locati v.*

⁶³Delaware Code: Title-6 Commerce and Trade, Subtitle- I Uniform Commercial Code, Article-8. Investment securities.

⁶⁴Англи-америкийн эрх зүйн систем нь нийтийн хууль буюу “common law”, өөрөөр “case law”-д үндэслэдэг ба энэ нь өмнө хэзээ нэгэн цагт болж байсан томоохон шүүхийн шийдвэрүүдэд тулгуурладаг.

Johnson, 160 Ore. App. 63 (Or. Ct. App. 1999) шийдвэрээр хяналтын багц эзэмшигч нь эрх ашгийг хамгаалах /fiduciary duty/ үүрэгтэй ба үүнд: 1) компанид хяналт тавих эрх бүхий, хувьцааны ихэнх хувийг эзэмшдэг хувьцаа эзэмшигч хувь хүн, 2) компанид хяналт тавих эрх бүхий, хувьцааны ихэнх хувийг эзэмшдэг хувьцаа эзэмшигчдийн жижиг группын гишүүний аль алиных нь эрх ашгийг хамгаална. Мөн хяналтын багц эзэмшигч нь жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах үүрэгтэй. Компанийн хувьцаа эзэмшигч нь компанид хяналт тавихын тулд заавал хяналтын багц эзэмшигч байх шаардлагагүй” гэх мэт шүүхийн шийдвэрүүдэд үндэслэдэг байна.

Хувьцаат компанийн хяналтын багц эзэмшигчийн үүрэгтэй холбоотой асуудлыг Делаверийн компанийн хуулиар нарийвчлан заагаагүй бөгөөд жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг худалдан авахтай холбоотой 253 дугаар заалтад охин компанийн хувьцааны 90-ээс доошгүй хувийг эзэмшдэг тохиолдолд хамтарсан компани болж нэгдэх болон жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн хувьцааг мөнгөөр худалдан авахыг зөвшөөрдөг. Жижиг хувьцаа эзэмшигчийн зөвшөөрлийг заавал авах шаардлагагүй бөгөөд хувьцааг зах зээлийн боломжит үнээр худалдан авах үүрэг хүлээнэ. Өөрөөр хэлбэл freeze-outs буюу жижиг хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс хувьцаагаа худалдах шаардлага тавихгүй гэсэн үг юм.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хэрхэн хамгаалдаг жишээ

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах хууль эрх зүйн баримт бичгүүдийн нэг нь Сарбанэс-Окслийн хууль /Sarbanes-Oxley Act/ юм. Энэ нь тодорхой нарийвчилсан зүйл заалтаар жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалахаас илүү хуулийн зарчим нь өөрөө хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах арга хэрэгсэл болж байгаа юм. 2002 онд батлагдсан энэ хуулиар нээлттэй хувьцаат компаниудын нягтлан бодох бүртгэлийг хянах, үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэвтрүүлэх, санхүүгийн тайлан бүртгэлийг сайжруулах шаардлагууд тавигдсан нь тус улсад томоохон шинэчлэлийг хийсэн төдийгүй ЭЗХАХБ, Европын холбооны гишүүн орнуудад ч тус хуулийн зарчим хэрэгжиж эхэлсэн. Нягтлан бодох бүртгэлийг хянах, үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэвтрүүлэх, санхүүгийн тайлан бүртгэлийг сайжруулах нь компанийн удирдлага, эрх бүхий албан тушаалтнууд албан тушаалаа урвуулан ашиглаж, хувьцаа эзэмшигчдийг хохироох гэмт хэргүүдийг таслан зогсооход гол үүрэг гүйцэтгэж байна. Жишээ нь, Healthsouth компанийн ТУЗ-ийн дарга, гүйцэтгэх захирал нар санхүүгийн байдлын тайланд орлогыг хуурамчаар өсгөж, олон нийтэд мэдээлжээ. Компанийн бүртгэлд 2,7 тэрбум ам. долларын хуурамч орлого нэмж оруулсан бөгөөд үүндээ үндэслэн компаниас цалин, шагнал, хувьцааны опцион ба бусад ашгийг гаргуулан авсан байна. Үүнийг санхүүгийн тайланд хяналт тавьснаар илрүүлж, хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээ авснаар тус хувьцаат компанийг санхүүгийн хүндрэлд орохоос сэргийлж чадсан.

Санхүүгийн тайлан ил тод, хяналттай байх нь хяналтын багц эзэмшигчид болон жижиг хувьцаа эзэмшигчдийг хүчтэй байх үндэслэл болохоос гадна хөрөнгө оруулагчдыг татах арга хэрэгсэл болж байна.

Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох талаарх хуулийн зохицуулалт

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болохтой холбоотой асуудлыг Компанийн ерөнхий хуулийн 216 дугаар зүйл /Delaware Code 8, General corporation law: §216. Quorum and required vote for stock corporations/-ийн (2), (3) дахь заалтуудад доорх байдлаар тусгасан байна. Үүнд:

(2) төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгохоос бусад бүх асуудлыг хуралд өөрийн биеэр эсвэл итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөрөө дамжуулан оролцож байгаа, хэлэлцэж байгаа асуудалд санал өгөх эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн олонхын саналаар шийдвэрлэнэ;

(3) төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгоходоо хуралд өөрийн биеэр эсвэл итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөрөө дамжуулан оролцож байгаа, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгоход санал өгөх эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдээс хамгийн олон санал авсан байдлыг харгалзан сонгоно; Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгоход шаардлагатай саналын хувийг тогтоосон хувьцаа эзэмшигчдийн баталсан дүрмийн нэмэлт, өөрчлөлтөд төлөөлөн удирдах зөвлөл нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эсвэл хүчингүй болгохгүй.

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц, хурал хүчин төгөлдөр болох хуулийн зохицуулалт

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц бүрдүүлэхтэй холбоотой асуудлыг Компанийн ерөнхий хуулийн 216 дугаар зүйл /Delaware Code 8, General corporation law: §216. Quorum and required vote for stock corporations/-ийн ерөнхий заалт болон (1) заалтуудад тусгахдаа:

§216. Хувьцаа эзэмшигчдээр шийдвэрлүүлэх тодорхой асуудлыг шийдвэрлэхэд шаардлагатай саналын хувьтай холбоотой асуудлын хувьд хувьцаа гаргах эрхтэй аливаа компанийн үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээ эсвэл дүрэмд саналын эрхтэй хувьцаа буюу бусад төрлийн үнэт цаасны тоог зааж болох бөгөөд тэдгээрийн эзэмшигчид нь аливаа хуралд өөрийн биеэр эсвэл итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөрөө дамжуулан оролцож, хурлын ирц болон шийдвэрлэх асуудлын саналын хувийг бүрдүүлэх боловч хурлын ирц нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн 1/3-ээс доошгүй хувиас бүрдэх бөгөөд өөр төрөл, ангиллын хувьцаа эзэмшигчдийн саналыг тусад нь авах шаардлагатай болох тохиолдолд тухайн ангилал, төрлийн хувьцаа эзэмшигчдийн 1/3-ээс доошгүй хувь хүрэлцэн ирснээр ирц бүрдэнэ. Хэрэв тухайн компанийн үүсгэн байгуулагдсаны гэрчилгээ эсвэл дүрэмд ийнхүү заагаагүй тохиолдолд:

(1) саналын эрхтэй хувьцааны дийлэнх хувийг эзэмшдэг хувьцаа эзэмшигч өөрийн биеэр эсвэл итгэмжлэлээр хүрэлцэн ирсэн тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хүчин төгөлдөр болно;

3.2. Их Британийн Компанийн тухай хуулиас

Хувьцаат Компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох талаар

Их Британид компанийн тухай хуулийн 282, 283-д зааснаар компанийн гишүүдийн хурлын шийдвэр нь энгийн болон тусгай гэсэн 2 төрлөөр гардаг. Энгийн шийдвэр нь компанийн гишүүдийн ердийн олонхын саналаар шийдвэрлэгддэг бол тусгай шийдвэр нь 75-аас доошгүй хувийн саналаар шийдвэрлэгдэнэ. Тусгай шийдвэр гэдэг нь Компанийн тухай хуулийн 283-р зүйлд зааснаар 75 хувиас доошгүй олонхын саналаар шийдвэрлэгдсэн шийдвэрийг хэлнэ. Хувийн компанийн тухайд тус шийдвэр нь тусгай шийдвэр байна хэмээн заасан бол 75 хувиас багагүй саналаар шийдвэрлэнэ. Бичгээр гарсан шийдвэр нь тусгай шийдвэр байхаар заагаагүй бол энгийн шийдвэр байна.

Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох хугацааг тухайн компанийн дүрэмд зааснаар, хэрэв дүрэмд тодорхой заагаагүй бол 28 хоног байхаар уг хуулийн 296, 297 дугаар зүйлд заасан байна. Хуульд тусгасан байдлыг харуулбал:

296-р зүйл. Гарсан шийдвэрийг зөвшөөрсөн, баталгаажуулах үйл явц

(1) Компанийн гишүүн /итгэмжлэгдсэн этгээд/ доорх баримт бичгийг хүлээн авснаар санал болгож буй шийдвэрийг зөвшөөрсөн гэж үзнэ.

(a) Зөвшөөрлөө илэрхийлж буй холбогдох шийдвэр

(b) Зөвшөөрснөө илэрхийлэх баримт

(2) Албан бичгээ эх хувь эсвэл электрон хэлбэрээр

(3) Шийдвэрийг зөвшөөрсөн бол гишүүний саналыг хүчингүй болгож болохгүй

(4) Эрх бүхий гишүүдийн олонх нь зөвшөөрсөн бол баталсанд тооцно.

297-р зүйл. Гарсан шийдвэрийг зөвшөөрснийг илэрхийлэх цаг хугацаа

(1) Гаргасан шийдвэр нь доорх хугацаанд батлагдаагүй бол хүчингүйд тооцно.

(a) Компанийн дүрэмд заасан тодорхой хугацаа

(b) Хэрэв дүрэмдээ заагаагүй бол тооцож эхлэх өдрөөс хойш 28 хоног

(2) Дээр дурдсан хугацаа өнгөрсөн бол шийдвэрийг хүчингүйд тооцно.

Компанийн тухай хуулийн 303 дугаар зүйлд компанийн гишүүд хувь нийлүүлэгчдийн хурлыг хуралдуулах эрхийг тусгайлан зохицуулсан. Компанийн гишүүд хувь нийлүүлэгчдийн хурлыг хуралдуулах асуудлаар компанийн 10-аас доошгүй хувийн хувьцаа эзэмшигч гаргах эрхтэй. Энэ хуралдуулах хугацаа нь сүүлийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаас 12 сараас доошгүй хугацаанд байх ёстой. Түүнчлэн уг шаардлагыг гаргахдаа ямар асуудал хэлэлцүүлэх гэж байгаа болон ямар шийдвэр гаргуулах гэж байгаа төслөө бичгээр болон цахим хэлбэрээр ирүүлэх шаардлагатай.

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц (кворум)

Английн компанийн тухай хуулийн 318 дугаар зүйлд компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц /кворум/-ийн талаар зохицуулсан байна. Тус хуульд зааснаар:

(a) Хэрвээ компани нэг гишүүнтэй бол хуралд нэг гишүүн байхад хангалтай.

(b) Харин бусад тохиолдолд компанийн дүрмээр зохицуулахаар заасан бөгөөд эрх бүхий этгээдүүдээс 2 хувьцаа эзэмшигч ирсэн байлаа ч ирц бүрдсэн гэж үзнэ хэмээн зохицуулсан байна. Өөрөөр хэлбэл хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц буюу кворумыг тухайн компанийн дүрмээр зохицуулахаар заасан байна.

Компанийн тухайн хуулийн 324 дүгээр зүйлд гишүүд өөрийн эрхээ итгэмжлэгдсэн этгээдэд бүрэн болон хэсэгчлэн шилжүүлэх асуудлыг тусгасан байна.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хамгаалах

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалсан чухал заалтыг Английн компанийн тухай хуулийн 994 дүгээр зүйлд тусгасан байна. Уг зүйлд хувьцаа эзэмшигч нь компанийн өдөр тутмын ажил хэрэг, гарсан буюу гарах гэж байгаа аливаа шийдвэр нь өөрийн болон нийт гишүүдийн эсхүл зохих бүлэг хүмүүст шударга бус, эрх ашгийг нь хөндөж байна гэж үзвэл энэ талаар шүүхэд гомдол гаргаж болох талаарх эрхийг тусгасан байна. Шүүхээс тухайн гомдлыг үндэслэлтэй гэж үзвэл зохих арга хэмжээ авч болохыг 996 дугаар зүйлд заасан байна.

Дараагийн нэг хамгаалалтыг 260 дугаар зүйлд тусгасан байна. Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн захирлын хууль бус үйлдэл, эс үйлдлийн талаар компанийн нэрийн өмнөөс шүүхэд гомдол гаргаж болох эрхтэй байдаг байна.

Хяналтын багц

2010 оны компанийн татварын тухай хуулийн 1124 дүгээр зүйлд компанийн орлого хувьцааны 50-иас дээш хувийг эзэмшиж буй тохиолдолд хяналт гэсэн ойлголтот хамруулахаар заасан байна. Компанийн засаглалд 50-иас дээш хувийн хувьцааг эзэмших нь компанийг хяналтандаа байлгана гэсэн үг. Хувьцаа авах эрхийн тухайд компанийн дүрмээр зохицуулсан байдаг бөгөөд дүрэмд заасан хэмжээгээр л эзэмшлийн асуудал яригддаг байна.

2006 оны компанийн тухай тус хуульд хяналтын багц гэсэн ойлголтыг тодорхойлоогүй бөгөөд харин компанийн хувьцааны ихэнх хэсгийг эзэмшигчийн эрхийн талаар доорх заалтуудаар заасан байна. Үүнд:

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эзэмшиж буй хувьцааг худалдан авахтай холбоотой нөхцөлүүд: /Squeeze-out⁶⁵/

979. Жижиг хувьцаа эзэмшигчдээс хувьцаа худалдан авахад санал гаргагч этгээдийн эдлэх эрх

- (1) Заалт (2)-т санал гаргагч этгээдийн эрх мэдэл нь хувьцааны ангиллаас үл хамаарах нөхцөлүүдийг заав.
- (2) Хэрвээ санал гаргагч этгээд нь хувьцааг эзэмших эсвэл эзэмших гэрээ хийх зөвшөөрөгдсөн давуу талууд нь:
 - а) Хувьцааны үнийн 90-ээс доошгүй хувь нь санал гаргагчид хамаарагдах бол
 - б) Санал гаргагч этгээд нь саналын эрхтэй хувьцаатай ба тэдгээр хувьцаа нь 90-ээс доошгүй хувийн саналын эрхтэй бол аль ч хувьцаа эзэмшигчид мэдэгдлээ хүргүүлж болно.
- (3) Заалт (4)-т санал гаргагч этгээдийн эрх мэдэл нь хувьцааны ангиллаас хамаарах нөхцөлүүдийг заав.
- (4) Хэрвээ санал гаргагч этгээд нь хувьцааг эзэмших эсвэл эзэмших гэрээ хийх зөвшөөрөгдсөн давуу талууд нь:
 - с) Санал гаргагч этгээдэд хамаарах аль нэг төрлийн хувьцааны үнийн 90-ээс доошгүй хувьтай,
 - д) Санал гаргагч этгээд нь аль нэг төрлийн саналын эрхтэй хувьцаатай бөгөөд тэдгээр хувьцаа нь тухайн төрлийн саналын эрхтэй хувьцааны 90-ээс доошгүй хувийг тус тус эзэмшдэг бол тухайн ангилалд хамаарагдах хувьцаа эзэмшигчид мэдэгдлээ хүргүүлж болно.

Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх

Компанийн хувьцаа эзэмшигчийн үндсэн 3 эрх болох саналын эрх, ногдол ашиг авах эрх, татан буугдахад компанийн эд хөрөнгөөс ногдол хувь авах эрхийг Английн компанийн тухай хуульд заасан байдаг бөгөөд үүнээс гадна багцлан тоймлоход мэдээлэл авах эрх буюу компанийн хувьцаа эзэмшигч нарт илгээсэн мэдээлэл, дансны болон тайлантай холбоотой мэдээллүүдийг хуулбарлан авах (146), захирлын болон компанийн оны эцсийн тайлан, аудитын дүгнэлт зэргийг үнэ төлбөргүй гаргуулах авах (431), хувьцаат компани хувийн компани болон өөрчлөн байгуулагдсан нөхцөлд тус шийдвэрийг хүчингүй болгуулахаар шүүхэд хандах (97), бүх гишүүдийн хурлыг зарлахыг шаардах (303), зэргээр бусад эрхүүдийн хамт зохицуулсан байна. Английн компанийн тухай хуулиас харахад тус хууль нь эрх зүйн тогтолцооны онцлогоос хамаарсан бүтцийн хувьд манай хууль тогтоомжтой адилгүй юм. Тухайлбал: манай хууль тогтоомжуудад аливаа эрх үүрэг, хариуцлагыг багцлан жагсаасан байдалтай хуулинд тусгадаг бол Английн уг хуулинд

⁶⁵Squeeze out гэдэг нь жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эзэмшиж хувийг зайлшгүй худалдан авахтай холбоотой нөхцөлүүд юм.

энгийн хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг нэг бүлэг, зүйлд суулгаж өгөлгүйгээр тухайн асуудал бүрийн хувьд тодорхойлдог байна.

Компанийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд компанийн дүрэмд орсон өөрийн эзэмшиж буй хувьцаанаас илүү тооны хувьцаа худалдан авах, эсхүл компанийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгө, компанид нэмж хөрөнгө оруулалт хийх замаар гишүүний үүргийг нэмэгдүүлэхтэй холбоотой өөрчлөлт нь тус өөрчлөлт орохоос өмнөх тус компанийн гишүүн байсан гишүүдийг хамаарахгүй байх асуудлыг 1 дэх хэсэгт заасан нь компанийн хувьцаа эзэмшигчдэд олгосон эрх давуу эрх юм. Тус зүйлийн 2 дахь хэсэгт хэрэв гишүүн бичгийн хэлбэрээр эдгээр компанийн дүрэмд орсон өөрчлөлтийг хүлээн зөвшөөрсөн бол энэ зүйлийн 1 дүгээр хэсэг түүнд хамаарахгүй байхаар тусгайлан зохицуулсан байна.

Компанийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд компанийн захирлуудтай холбогдох эрх мэдлийг зохицуулсан бөгөөд уг зүйлийн 3 дахь хэсэгт компанийн дүрмээр захирлуудын эрх мэдлийг хязгаарлаж болох асуудлыг зохицуулсан бол, 4 дэх хэсэгт хязгаарлалт нь компанийн хувь нийлүүлэгчээс захирлын эрх мэдлээ хэтрүүлэн явуулсан үйл ажиллагааг шалгах, гомдол гаргах эрхийг хязгаарлахгүй гэж заасан байна. Энэ компанийн хувь нийлүүлэгч нь захирлын үйл ажиллагааг шалгах, гомдол гаргах эрхийг тодорхой заасан байна.

Компанийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд компанийн дүрмээр захирлууд болон тэдгээртэй ашиг сонирхол нэгтэй этгээдүүдтэй холбоотой гэрээ хэлцлийг компанийн дүрмээр хязгаарлаж болно гэсэн зохицуулалтыг хийсэн байна.

Компанийн тухай хуулийн 98 дугаар зүйлд хувьцаа эзэмшигч аливаа шийдвэрийг хүчингүй болгох талаар шүүхэд гомдол гаргах эрхийг зохицуулсан байна. Хувьцаат компанийг хязгаарлагдмал хувьцаат компани болгон өөрчлөх тухай шийдвэрийг гишүүд хүчингүй болгуулахаар шүүхэд гомдол гаргах эрхтэй. Уг гомдлыг компанийн гаргасан хувьцааны нэрлэсэн үнийн 5-аас доошгүй хувийн хувьцаа эзэмшигч, эсхүл хэрэв компани нь хувьцаагаар хязгаарлагдаагүй бол гишүүдийн 5-с доошгүй хувь нь, эсхүл компанийн 50-аас доошгүй гишүүдийн, гэхдээ эсрэг саналтай байсан гишүүд гаргах эрхтэй байна.

Компанийн тухай хуулийн 303 дугаар зүйлд компанийн гишүүд хувь нийлүүлэгчдийн хурлыг хуралдуулах эрхийг тусгайлан зохицуулсан. Компанийн гишүүд хувь нийлүүлэгчдийн хурлыг хуралдуулах асуудлаар компанийн 10-аас доошгүй хувийн хувьцаа эзэмшигч гаргах эрхтэй. Энэ хуралдуулах хугацаа нь сүүлийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаас 12 сараас доошгүй хугацаанд байх ёстой. Түүнчлэн уг шаардлагыг гаргахдаа ямар асуудал хэлэлцүүлэх гэж байгаа болон ямар шийдвэр гаргуулах гэж байгаа төслөө бичгээр болон цахим хэлбэрээр ирүүлэх шаардлагатай.

Компанийн тухай хуулийн 304 дүгээр зүйлд гишүүдийн хүсэлтээр хурал хуралдуулах талаар хүсэлт гаргасан байвал захирал 21 хоногийн дотор заавал хуралдуулах үүрэгтэй.

Компанийн тухай хуулийн 312 дугаар зүйлд компанийн урьдчилан заавал танилцуулж гаргах шийдвэрүүдийг тусгасан байна. Компанийн дүрэм хуульд заасны дагуу тухайн шийдвэрийн төслийг хурал болохоос өмнө 28-аас доошгүй хоногийн өмнө гишүүдэд танилцуулж санал авсан байх ёстой. Хэрэгжих боломжгүй гэж үзэж байвал 14-аас доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдсэн байх ёстой.

Компанийн тухай хуулийн 32 дугаар зүйлд Компанийн дүрэмтэй холбогдох баримт бичгийг гишүүдэд гаргаж өгөхтэй холбогдох асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан байна. Тухайлбал, 32-р зүйлийн 1 дэх хэсэгт компани нь дурын хувьцаа эзэмшигчийн хүсэлтээр дараах бичиг баримтуудыг түүнд гаргаж өгөх үүрэгтэй:

Мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт Энэ зүйлийн 1-д заасан хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн тайлан гэдэгт компанийн нийт хувьцааны тоо, нэгж хувьцааны нэрлэсэн үнэ, хувьцааны төрөл бүрээр, хувьцаа тус бүрийн төлөгдсөн болон төлөгдөөгүй үнийн талаарх мэдээллийг хамаарна.

Компанийн тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Хэрэв компани дээр дурдсан шаардлагуудыг биелүүлээгүй тохиолдолд алдаа гаргасан этгээдэд хариуцлага ногдуулна” гэж заасан бөгөөд хариуцлага нь мөн зүйлийн 4 дэх хэсэгт зааснаар торгуулийн хэлбэртэй байхаар тусгажээ.

3.3. Оросын Холбооны Улс

ОХУ-д компанийн эрх зүйн байдлыг 1995 онд баталсан “Хувьцаат нийгэмлэгийн тухай” холбооны хуулиар⁶⁶ зохицуулна. Энэхүү холбооны хуулиар хувьцаат компанийг үүсгэн байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах болон компанийн эрх зүйн байдал, хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, үүрэг, тэдний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахтай холбоотой харилцааг зохицуулна. Уг хууль нь бүтцийн хувьд 14 бүлэг, 94 зүйлтэй.

Компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх

Компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигчид тэгш эрхтэй. Энгийн хувьцаа эзэмшигч нь холбооны хууль, компанийн дүрэмд заасны дагуу компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд өөрийн эрх мэдлийн хүрээний бүх асуудлуудад саналын эрхтэй оролцох ба ногдол ашиг авах эрхтэй. Компани татан буугдсан тохиолдолд компанийн хөрөнгөөс хувь хүртэх эрхтэй. /Хувьцаат нийгэмлэгийн тухай хуулийн 31-р зүйл./

Компанийн хувьцааны 10 хүртэлх хувийг эзэмшигчдийн тусгайлсан саналын эрхийг хувь тус бүрээр нь авч үзвэл:

Нийт саналын эрхээс эзэмшиж буй хувь	Хувьцаа эзэмшигчдийн эрх	Хуулийн заалт
1%	Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд оролцох эрхтэй этгээдүүдийн нэрсийн жагсаалттай танилцах эрхтэй.	Хуулийн 51.4
1%	Компанид өөрийн үйл ажиллагаагаараа, эсхүл эс үйлдлээрээ хохирол учруулсан компанийн удирдлага, ерөнхий захирал, гүйцэтгэх байгууллагын гишүүний талаар шүүхэд гомдол гаргаж болно.	Хуулийн 71.5
2%	<ul style="list-style-type: none"> Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлын хэлэлцэх асуудалд асуудал оруулах, Захирлуудын зөвлөлийн гишүүн, гүйцэтгэх байгууллагын гишүүн, хяналтын хорооны гишүүн, тооцооллын хорооны гишүүн болон ерөнхий захиралд нэр дэвшүүлэх, Санал болгосон асуудлынхаа шийдвэрийн төслийг оруулах. 	Хуулийн 53.1, 53.4
2%	Хэрэв хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит бус бүгд хурлаар хэлэлцэх асуудлын хүрээнд компанийн захирлуудын зөвлөлийн гишүүнийг санал хураалтын кумулятив аргаар сонгох тухай байвал түүнд нэр дэвшүүлнэ.	Хуулийн 53.2

⁶⁶Федеральный закон “Об акционерных обществах” (Об АО) от 26.12.1995 N 208-ФЗ (принят ГД ФС РФ 24.11.1995). Эх сурвалж: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp/>

2%	Компани нь 2-оос дээш хувийн энгийн хувьцаа авах тухай гэрээг сайшаах шийдвэрийг хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд олонхын саналаар гаргана.	Хуулийн 83.4
10%	<ul style="list-style-type: none"> Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит бус бүгд хурлыг хуралдуулахыг шаардах, Ээлжит бус бүгд хурлын хэлэлцэх асуудалд асуудал оруулах, Компанийн удирдлагад нэр дэвшүүлэх. 	Хуулийн 55
10%	Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит бус бүгд хурлын талаар захирлуудын шийдвэр гараагүй, эсхүл татгалзсан тохиолдолд хурлыг хуралдуулах эрхтэй. Ингэхдээ хурлыг хуралдуулж байгаа хувьцаа эзэмшигчид нь хурлыг зарлах, зохион байгуулахтай холбоотой асуудлаар захирлуудын зөвлөлийн эрхтэй.	Хуулийн 55.8

Хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхийг хязгаарлах нөхцөл, журам

Дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хуулийн дагуу компанийн давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигч нь хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд хязгаарласан саналын эрхтэй. Бүгд хурлаар компанийг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах зэрэг асуудлыг хэлэлцэх тохиолдолд давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигч нь саналын эрхтэй. Түүнчлэн компанийн дүрмээр тодорхой төрлийн давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчийг бүгд хуралд саналын эрхтэй байхыг тогтооно.

Нэг хүнд ногдох хувьцааны хэмжээ, түүний нэрлэсэн нийт үнийг хязгаарлах болон нэг хувьцаа эзэмшигчид ногдож байгаа саналын дээд хязгаарыг компанийн дүрмээр тогтоож болно.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалах нь

Хувьцаат компанийн тухай хуульд компанийн хяналтын багц эзэмшигч гэсэн нэр томъёо байхгүй. Гэхдээ холбооны хуулийн дагуу компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд оролцогчдын олонхын саналаар шийдвэр хүчин төгөлдөр болох ба нийт хувьцааны 50 хувиас гадна ахиад 1 хувьцаа эзэмших нь шийдвэрт нөлөөлөх боломжтой хэдий ч зарим асуудлыг бүгд хуралд оролцож байгаа хувьцаа эзэмшигчдийн 3/4 саналаар шийдвэрлэнэ. Өөрөөр хэлбэл, зарим асуудлыг шийдвэрлэхэд зөвхөн хяналтын багцыг эзэмших нь хангалтгүй.

ОХУ-ын хуулиар жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг дараах байдлаар хамгаална. Үүнд:

- Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хуралд оролцогчдын олонхын буюу 3/4 саналаар зарим асуудлыг шийдвэрлэх ба компанийн дүрмээр үүнээс илүү өндөр босго тавьж болохыг хуулиар зөвшөөрсөн байна. /Энэхүү журмаар шийдвэрлэх асуудлуудын жагсаалтыг “Бүгд хурлын шийдвэр”-ээс үзнэ үү./
- Компанийн захирлуудын зөвлөлийн гишүүнийг сонгохдоо санал хураалтын кумулятив аргыг⁶⁷ хэрэглэнэ. /66.4/

⁶⁷Кумулятив санал хураалт нь сонгогч хэд хэдэн саналыг нэр дэвшигчийн тоогоор өгч дараа нь хуваах сонгуулийн зарчим. Монгол Улсын Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2011 оны 12-р сарын 7-ны 367 тоот тогтоолоор “Санал хураах кумулятив аргыг хэрэглэх журам”-ыг батласан бөгөөд кумулятив аргыг ТУЗ-ийн ердийн болон хараат бус гишүүнийг сонгоход хэрэглэнэ. Энэ арга нь энгийн хувьцаа тус бүр сонгогдох ердийн болон хараат бус гишүүдийн нийт тоотой тэнцэх хэмжээний саналын эрхтэй байх бөгөөд хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшиж буй хувьцаанд ногдох энэ санал нь ТУЗ-д эзлэх ердийн болон хараат бус гишүүний эзлэх хувьд хуваагдана.

- 1-ээс багагүй хувийн хувьцаа эзэмшигч нь компанид өөрийн үйл ажиллагаагаараа, эсхүл эс үйлдлээрээ хохирол учруулсан компанийн удирдлагад компанийн нэрийн өмнөөс гомдол гаргаж болно. /71.5/
- 25-аас багагүй хувийн хувьцаа эзэмшигч нь санхүүгийн тайлан тооцооны баримт бичиг болон удирдлагын хурлын протоколтой танилцах эрхтэй. /91.1/
- Мөн 30-аас илүү хувийн хувьцаа /дараа нь 50 хувь, 75 хувь, 95 хувь/ эзэмшигч нь бусад хувьцаа эзэмшигчдийн эзэмшиж байгаа хувьцааг тогтоосноос доогуур үнээр худалдан авахаар санал болгох үүрэгтэй. /84.2.1, 84.2.4, 84.7/

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц /кворум/

Компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурал нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн талаас илүү хувь нь хуралд оролцсон тохиолдолд хүчин төгөлдөр байна.

Бүгд хуралд оролцсон хувьцаа эзэмшигч гэдэг нь түүнд оролцохоор бүртгүүлсэн хувьцаа эзэмшигч байна, мөн бүгд хурал болохоос хамгийн багадаа 2 хоногийн өмнө хүлээн авсан хувьцаа эзэмшигч, сонгуулийн хуудас байна. Түүнчлэн хайрцгаар санал авах хэлбэрээр зохион байгуулж буй бүгд хуралд оролцсон хувьцаа эзэмшигч гэдэг нь саналын хуудас хүлээн авах өдөр дусахаас өмнө хүлээн авсан хувьцаа эзэмшигч, сонгуулийн хуудас байна.

Хэрэв хувьцаа эзэмшигчдийн тухайн жилийн бүгд хурлын ирц нь хүрэлцэхгүй бол хэлэлцэх асуудлыг өөрчлөхгүйгээр бүгд хурлын дахин хуралдуулна. Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит бус бүгд хурлын ирц хүрэлцээгүй бол ижил байдлаар дахин хуралдуулна.

Хойшлогдсон хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурал нь саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн 30-аас багагүй хувь нь хуралд оролцсон тохиолдолд хүчин төгөлдөр байна. 500 мянган хувьцаа эзэмшигчтэй компани нь дүрмээрээ хойшлогдсон хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлын ирцийн хувийг хуульд зааснаас багаар тогтоож болно. /58./

Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлын шийдвэр

Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурдлыг жил бүр хийх ёстой, ингэхдээ санхүүгийн жил дууссанаас хойш хамгийн эртдээ 2 сарын дараа, хамгийн оройтлоо гэхэд 6 сараас хэтрүүлэхгүй хуралдуулна. Мөн хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит бус хуралдааныг хуралдуулж болно.

Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлаар компанийн захирлуудын зөвлөлийг сонгох, компанийн жилийн үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайланг хэлэлцэж батлах, жилийн ногдол ашиг, санхүүгийн алдагдалыг хуваах болон бүгд хурлын эрх мэдлийн хүрээний бусад асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

Шийдвэрийг бүгд хуралд хүрэлцэн ирсэн саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдийн олонхын саналаар гарна. Компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлаар асуудлуудыг дараах байдлаар шийдвэрлэнэ. Үүнд:

1. *Дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол дараах асуудлуудыг зөвхөн захирлуудын зөвлөлийн санал болгосноор шийдвэрлэнэ:*
 - компанийг өөрчлөн байгуулах,
 - хувьцааны нэрлэсэн үнийг өсгөх, хувьцаа нэмж байршуулах замаар компанийн үндсэн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх,
 - хувьцааг хуваах болон нэгтгэх,

- ашиг сонирхолтой, томоохон гэрээг сайшаан зөвшөөрөх,
 - компани нь байршуулсан хувьцааг авах,
 - санхүү-үйлдвэрлэлийн групп, ассоциаци болон бусад арилжааны байгууллагуудын нэгдэл зэрэгт оролцох талаар,
 - компанийн үйл ажиллагааг зохицуулах дотоод баримт бичгийг батлах.
2. *Дараах асуудлуудыг бүгд хуралд оролцож байгаа хувьцаа эзэмшигчдийн олонхын буюу 3/4 саналаар шийдвэрлэнэ:*
- компанийн дүрэмд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, дүрмийн шинэчилсэн найруулгыг батлах,
 - компанийг өөрчлөн байгуулах,
 - компанийг татан буулгах, татан буулгах хороог байгуулах, татан буулгах завсрын болон эцсийн балансыг батлах,
 - зарласан хувьцааны тоо, нэрлэсэн үнэ, төрөл, тэдгээр хувьцааны эрхийг тогтоох,
 - компани нь байршуулсан хувьцааг авах,
 - компанийн хувьцаа болон компанийн хувьсах хувьцаанд хөрвөх эмиссийн үнэт цаасыг жагсаалтаас гаргах тухай.
3. *Дараах асуудалтай холбоотой шийдвэр нь хуулиар тогтоосон хязгаараас хэтрүүлэхгүй /шийдвэр гаргах өдөр компанийн цэвэр активын өртгийн 10 хувиас хэтрэхгүй байх/ нөхцөлд хүчин төгөлдөр байна:*
- компанийн хувьцаа болон компанийн хувьсах хувьцаанд хөрвөх эмиссийн үнэт цаасыг жагсаалтад оруулах тухай шийдвэрлэх.

Хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлаар хэлэлцэх асуудлуудын дарааллыг бүгд хурлаас батлагдсан компанийн дүрэм, бусад дотоод баримт бичгээр тогтооно. Бүгд хурлаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй асуудлыг хэлэлцэхгүй ба түүнд өөрчлөлт оруулахгүй. Бүгд хурлын шийдвэр нь хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй асуудал байх /тухайн бүгд хуралд компанийн бүх хувьцаа эзэмшигчид оролцсон бол хамаарахгүй/, эсхүл бүгд хурлын ирцийн хувь хүрээгүй, хувьцаа эзэмшигчийн олонхын саналаар шийдвэрлэгдээгүй зэрэг хувьцаа эзэмшигчдийн бүгд хурлын бүрэн эрхийг зөрчсөн тохиолдолд хүчин төгөлдөр бус байна.

Зарим асуудлыг хэлэлцэхдээ хайрцгаар санал авах хэлбэрээр зохион байгуулах бол бүгд хурлыг хуралдуулахгүйгээр шийдвэрлэж болно. Энэ тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчид нь хэлэлцэх асуудлын дагуу асуудлыг хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

Дараах асуудлуудыг хайрцгаар санал авах хэлбэрээр шийдвэрлэхгүй. Үүнд:

- компанийн захирлуудын зөвлөл сонгох,
- хяналтын хороог сонгох,
- аудиторыг батлах,
- компанийн жилийн үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайланг батлах,
- жилийн ногдол ашиг болон санхүүгийн алдагдлыг хуваах.

3.4. Турк Улсын Худалдааны Тухай хуулиас /2011.01.10/ 01/02 ТООТ

Туркын 2011 оны Худалдааны хуулиар Хувьцаа эзэмшигч болон жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг Европын эрх зүйтэй адил нэлээд хэдэн чиглэлээр өргөжүүлсэн байна. Нэгдүгээрт: хувьцаа эзэмшигч болон жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг агуулга, нөлөөллийн чиглэлээр өргөжүүлсэн. Тухайлбал, актив болон пассив мэдээлэл авах эрх, зөвхөн жижиг хувьцаа эзэмшигч нарт олгосон тусгай хянах эрх, судлах эрх хамаарна.

Хоёрдугаарт: хувьцаа эзэмшигчид олгосон нэг шинэ эрх нь нэхэмжлэх эрх юм. Өөрөөр хэлбэл, Хувь нийлүүлэгчдийн хурлын шийдвэрийг хүчингүй болгох нэхэмжлэх эрх, компанийн нэгдэх, тусгаарлах, салах зэрэг хэлбэрийг нь өөрчлөхтэй холбогдох шийдвэрийн эсрэг өгсөн хувьцаа эзэмшигч хувь нийлүүлэгчээс гарах эрх /компани хувьцаагаа худалдан авах шаардлага/ бүхий шалтгаанаар компанийг татан буулгах.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчид олгосон шинэ эрхүүд гэвэл жилийн тайланд хянагчийг, тусгай хянагч томилох, зөвлөлүүдэд гишүүн сонгох эрхүүд юм.

Компанийн хувьцааны 90 болон 95 хүртэлх хувийг эзэмшигч нь ямар нэг шалтгаангүйгээр 5 хувь хүртэл жижиг хувьцаа эзэмшигчийн хувьцааг худалдан авч компаниас гаргах эрхийг хуульчилсан бөгөөд уг асуудлыг сүүлийн жилүүдэд Европын орнуудад хүлээн зөвшөөрөөд байгаа билээ.

Туркын худалдааны хууль нь хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг нэлээд өргөжүүлэн зохицуулсан. Юуны өмнө хувьцаа эзэмшигчийн эрхийн жагсаалтыг баяжуулсан байна. Хуульд хувьцаа эзэмшигчид олгосон хөрөнгө, удирдлага, хянах, судалгаа шинжилгээтэй холбогдох эрхээс гадна дараах эрхүүдийг тусгасан.

- Компани нэгдэх, толгой компани эрх мэдлээ хууль бусаар ашиглах тохиолдолд /200 дугаар зүйл/ компаниас мэдээлэл авах, компаниас гарах,
- Тусгай хянагч хүсэх эрх /хуулийн 438 дугаар зүйл/
- Болзолтойгоор хөрөнгөө нэмэгдүүлэхэд санал болгох эрх /466 дугаар зүйл/
- Адил тэгш үйл ажиллагаа шаардах эрх /357 дугаар зүйл/
- Нэгдэх, нийлэх, тусгаарлах зэрэг хэлбэр өөрчлөхөд хувьцаа эзэмшигчийн хувь болон эрх нь боломжит бус болсон тохиолдолд тэнцвэржүүлэх нэхэмжлэх гаргах эрхтэй /192/
- Нэгдэх, нийлэх, тусгаарлах зэрэг хэлбэр өөрчлөх шийдвэрийг хүчингүй болгох эрхтэй /193/
- Нэгдэх, нийлэх, тусгаарлах зэрэг хэлбэр өөрчлөхөд /194/, давуу байдлаа буруугаар ашигласан удирдах зөвлөлд хариуцлага тооцох /202/
- Хянагч томилох, нэхэмжлэх /399/
- Хувь нийлүүлэгчийн хурлын шийдвэрийг хүчингүй тооцож нэхэмжлэх /447/
- Хуулийн шаардлага хангасан татан буулгах мэргэжилтэн сонгох хүсэлтийг агуулсан нэхэмжлэл гаргах эрх /537/
- Институчлэгдсэн төлөөлөгчийн тогтолцоо /428, 429/
- Төлөөлөгч хувь нийлүүлэгчдийн хурлаас өмнө удирдамж авах шаардлага /428, 429/
- Мэдээлэл авах эрх /200, 437/
- Судлах эрх /437/
- Ил тод байх
- Цахим хуудас /1524, 1527/
- Мэдэгдэх үүргийг 198 дугаар зүйлд зохицуулсан байна

198.1.Нэг этгээд компанийн хөрөнгийн 5 хувь, 10 хувь, 20 хувь, 25 хувь, 33 хувь, 50 хувь, 67 хувь, эсхүл 100 хувийг төлөөлж байгаа хувийг шууд болон шууд бусаар эзэмших болсон, эсхүл хувь нь дээрх хувиас буурсан тохиолдолд уг хувь нэмэгдсэн эсхүл буурсан ажиллагааг дууссанаас хойш 10 хоногийн дотор компани болон хуульд заасан эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэнэ. Мэдэгдлийг бичгээр гаргаж, худалдааны бүртгэлд бүртгэж, зарлана.

- Удирдах зөвлөл зарим мэдээллийг мэдээлэх, илтгэхтэй холбогдох үүргийг хуульчилсан байна.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхтэй холбогдуулан тусгай хянагч томилох эрхийг нэмж оруулсан. Учир нь тусгай хянагчийн илтгэл нь компанийн удирдлагын хариуцлагатай холбогдох нэхэмжлэл гаргах боломжийг хувьцаа эзэмшигчдэд нээх зорилготой. Тайлангийн хэлэлцүүлгийг хойшлуулж болно. Нөгөө талаас тусгай хянагч ажиллуулах механизм байхгүй бол жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эрх зөрчигдөж, хүлээж байсан ашгаа авахгүй байх магадлалтай. Хянагч нарыг шүүхээс сонгох боломжийг хуульчилсан байна. /438, 440/

Жижиг хувьцаа эзэмшигч нарт компанийг татан буулгахыг шаардах эрхийг олгосон. /531/

Санхүүгийн тайланг судалж байгаа хянагчийг үндэслэлтэй гэж үзвэл, эсхүл хараат бус байдлаа алдсан гэж үзвэл жижиг хувьцаа эзэмшигчид түүнийг үүрэгт ажлаас нь халах, түүнчлэн шинэ хянагч томилохыг нэхэмжлэх эрхтэй. /389/

Компанийн хөрөнгийн 1/10-ийг төлөөлж байгаа хувьцаа эзэмшигчдэд олгосон эрх:

- Удирдах зөвлөлийн гишүүн, хянагчийн эсрэг нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.
- Балансын асуудлыг хойшлуулах эрхтэй. (1 сар хүртэлх хугацаагаар)
- Тусгай хянагчийг томилох, хянагч нарт гомдол гаргах, шаардлагатай гэж үзвэл хянагч уг асуудлыг судалж үзээд тухайн гомдлын хүрээнд хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хуралдуулах
- Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлах, хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэх асуудалд асуудал оруулах эрхтэй.

Хувь нийлүүлэгчийн саналын эрхийг 436 дугаар зүйлд хязгаарласан байна.

436.1 Хувь нийлүүлэгч өөрөө, түүний нөхөр /эхнэр/, үр хүүхэд, аав ээж, эсхүл тэдгээрийн хувь нийлүүлсэн компанитай, компани хооронд хувь хүний шинжтэй ажил хэрэг, үйл ажиллагаа эсхүл ямар нэг шүүх байгууллага, арбитра нэхэмжлэлтэй холбогдох асуудлаар санал өгөхгүй.

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц (кворум)

- 418-р зүйлд Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал болон гэрээнд хүндрүүлсэн нөхцөл заагаагүй бол компанийн хөрөнгийн $\frac{1}{4}$ -ийг эзэмшиж байгаа гишүүд ирсэн тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдийн хурал ирц бүрдсэн гэж үзэж хуралдана. Гэхдээ хуралдааны туршид $\frac{1}{4}$ гэсэн тоог хадгална. Эхний удаагийн хуралд $\frac{1}{4}$ гэсэн ирц бүрдээгүй тохиолдолд дараагийн хурлыг хийхэд $\frac{1}{4}$ гэсэн ирцийн хязгаарлалт тавихгүй. Уг хуралдаанд ирсэн гишүүдийн олонхын саналаар тухайн асуудлыг шийдвэрлэнэ.
- Компанийн дүрэмд өөрчлөлт оруулахдаа хөрөнгийн 50-иас доошгүй хувийг эзэмшигчид хуралд оролцсоноор ирц бүрдсэнд тооцож, олонхын саналаар шийдвэрлэнэ. Эхний хурлын ирц бүрдээгүй бол 2 дахь хурлын ирцийг $\frac{1}{3}$ болгоно.
- 421-р зүйлд тус кворумыг ихэсгэсэн багасгасан компанийн дүрмийн заалт хүчингүй байна хэмээн заажээ.
- 421.2-т зааснаар дараах асуудлуудыг компанийн хөрөнгийн 75 хувийг эзэмшигчид болох хувьцаа эзэмшигчид ирснээр шийдвэрлэх боломжтой.
 - Балансын алдагдлыг хаахын тулд үүрэгжүүлсэн шийдвэр гаргах
 - Компанийн төвийг гадаадад нүүлгэх
 - Компанийн үйл ажиллагааны чиглэлийг өөрчлөх, нэрийн хувийг бусдад дамжуулах асуудлыг 75 хувийн ирцтэйгээр шийдвэрлэнэ. Бусад асуудлуудын хувьд $\frac{1}{4}$ гэснээр шийдвэрлэнэ.

Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох

Тухайн компанийн хөрөнгийн 50-иас дээш хувийг эзэмшиж байгаа гишүүд хүрэлцэн ирж, тэдгээрийн олонхын саналаар шийдвэрлэгдсэн шийдвэр хүчин төгөлдөрт тооцогдоно.

Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар хэлэлцэх асуудал

408 дугаар зүйлд зааснаар хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаас бусдад шилжүүлдэггүй бүрэн эрхийн хүрээнд хууль, гэрээнд тодорхой заасан асуудлаар шийдвэр гарна. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар дараах асуудлуудыг хэлэлцэнэ.

- Удирдах зөвлөлийн гишүүд сонгох, түүний хугацаа, ажлын хөлс, шагнал урамшуулал авах эрх, ажлаас чөлөөлөх
- Компанийн дүрэмд өөрчлөлт оруулах
- Компанийн хөрөнгөнөөс худалдах
- Хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хувьцаат компанийг татан буулгах
- Санхүүгийн тайлан, үзүүлэлтүүд
- Ногдол ашиг хуваарилах
- Удирдах зөвлөлийн жилийн тайлан, жилийн ашгаас нөөцлөх асуудал, ашгийн хувийг тодорхойлох
- Хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хянагч, гүйцэтгэлийн хянагчийг томилох, чөлөөлөх

3.5. Герман Улс

ХБНГУ-д аж ахуйн нэгжийн эрх зүйн байдлыг 1965 онд баталсан (хамгийн сүүлд 2008 онд өөрчлөлт орсон) “Хувьцааны тухай” хуулиар зохицуулна. Энэхүү хуулиар хувьцаат нийгэмлэгийг үүсгэн байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах болон нийгэмлэгийн эрх зүйн байдал, нийгэмлэг болон нийгэмлэгийн гишүүний эрх, үүрэг, тэдний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахтай холбоотой харилцааг зохицуулна. Уг хууль нь бүтцийн хувьд 4 боть, нийт 18 бүлэг, 410 зүйл заалттай.

Компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигчдийн эрх

- Хувьцаа эзэмшигчдэд ижил нөхцөлд тэгш хандана.
- Нийгэмлэг өөрийн хувьцааг батлан дааж (underwriting) болохгүй.
- Хараат аж ахуйн нэгж (ААН) нь захирагч ААН-ийн хувьцааг, олонхын эзэмшигч ААН нь өөртөө олонхын оролцоотой ААН-ийн хувьцааг үүсгэн байгуулагчийн буюу батлан даагчийн хувиар, эсвэл хөрөнгө нэмэгдүүлэх зорилгоор гаргасан нэмэлт хувьцааг солих буюу тэргүүн ээлжинд авах замаар тус тус шилжүүлэн авч болохгүй. Ингэсэн бол шилжүүлэн авалтыг хүчингүй болгоно.
- Хэрэв хөрөнгө өсгөн нэмэгдүүлэх үед батлан даасан бол Төлөөлөн удирдах зөвлөл (ТУЗ)-ийн гишүүд бүр оруулсан хөрөнгийн хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.
- Оруулсан хөрөнгийг хувьцаа эзэмшигчид буцаан олгохгүй. Нийгэмлэгтээ ажил үүрэг гүйцэтгэж олсон цалин хөлсийг үүнд хамруулахгүй. Мөн хувьцаа эзэмшигчийн зээлийн төлбөр, тооцооны нэхэмжлэлийг төлөхгүй.
- Хувьцаа эзэмшигчдэд оруулсан хөрөнгөнд нь хүү өгнө гэж амлах, хүү бодож өгч болохгүй.
- Нийгэмлэгийг татан буулгах үед зөвхөн балансад тусгасан ашгийг л хувьцаа эзэмшигчдэд хуваарилж болно.

4-р хэсэг. Бүх гишүүдийн хурал (БГХ)

118. Ерөнхий зүйл

- (1) Энэ хуулинд өөрөөр заагаагүй бол хувьцаа эзэмшигч нь бүх гишүүдийн хурал дээр нийгэмлэгт холбогдох бүрэн эрхээ эдэлнэ.

Хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрх, түүнийг хязгаарлах нөхцөл, журам**Саналын эрх**

133. Хууль буюу дүрмээр илүү олонхын санал, нөхцөл тусгайлан заагаагүй бол БГХ-ын шийдвэр энгийн олонхын саналаар гарна. Сонгуульд дүрмээр өөр зохицуулалт хийж болно.

134. Саналын эрхийг хувьцааны нэрлэсэн үнээр, ширхэгийн хувьцааны хувьд түүний тоогоор тодорхойлно. Нэг хувьцаа эзэмшигч олон хувьцаа эзэмшиж байгаа тохиолдолд биржэд бүртгэлгүй нийгэмлэгийн хувьд дүрэмд зааснаар дээд хэмжээ тогтоох буюу хорогдуулж хязгаарлаж болно. Хувьцааны төлбөрийг бүрэн гүйцэтгэснээр саналын эрх нээгдэнэ. Саналын эрх хэрэгжүүлэх хэлбэрийг дүрмээр тогтооно.

136. Саналын эрхгүй болох

- (3) Түүнийг хариуцлагаас чөлөөлөх буюу өрийн бичгийг нь хүчингүй болгох, эсвэл нийгэмлэг түүний эсрэг хариуцлага тооцох асуудлаар шийдвэр гаргахад хэн ч өөрөө буюу өрөөлийг төлөөлж саналын эрх эдлэхгүй. Ингэж саналын эрхгүй болсон хувьцаануудыг бусад этгээд ч ашиглах боломжгүй.
- (4) Нийгэмлэг, нийгэмлэгийн ТУЗ буюу ХЗ-ийн, эсвэл хараат ААН-ийн даалгавраар ХЭ санал өгөх үүрэг хүлээсэн аливаа гэрээ хэлцэл хүчингүй. Мөн ТУЗ буюу ХЗ-ийн саналаар ХЭ санал өгөх үүрэг хүлээсэн гэрээ хэлцэл хүчингүй.

137. Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 10 хувь эзэмших цөөнх БГХ дээр ХЗ-ийн сонгуульд нэр дэвшүүлэх бол түүнийг санал хураалтаар БГХ-ийн шийдвэр гаргана.

179. Нийгэмлэгийн дүрмийг зөвхөн БГХ-аас үндсэн хөрөнгийн $\frac{3}{4}$ -аас дээш олонхоор өөрчилнө. Зөвхөн найруулгатай холбоотой асуудлыг ХЗ-д шилжүүлж болно.

ХК-ийн хяналтын багц эзэмшигч этгээдийн бусад хувьцаа эзэмшигчид, ялангуяа жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага**20. Мэдэгдэх үүрэг**

- 25 хувь, 50 хувиас их болсон, эсвэл үгүй болсон бол хувь эзэмшигчдэд бичгээр мэдэгдэнэ.
- Мэдэгдлийг нийгэмлэгийн хуудсаар түгээнэ.

21. Нийгэмлэгийн мэдэгдэх үүрэг

- Нийгэмлэгийн хувь хэмжээ бусад хөрөнгийн компанийн 25 хувиас давсан бол оролцоотой ААН-үүдэд мэдэгдэнэ.

Жижиг хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой туршлага**120. Чөлөөлөх**

- (1) ТУЗ болон ХЗ-ийн гишүүдийг чөлөөлөх асуудлаар бүх гишүүдийн хурал (БГХ) жил бүрийн эхний 8 сар дотор шийдвэр гаргана. Хэрэв БГХ шийдвэл, эсвэл үндсэн хөрөнгийн 10 хувь буюу 1 сая еврогийн хувь хэмжээ нийлж эзэмшсэн цөөнх шаардвал гишүүн тус бүрээр санал хураалгана.

122. Цөөнхийн шаардсанаар зарлах

- (4) Хэрэв үндсэн хөрөнгийн $\frac{1}{20}$ хамтран эзэмших хувьцаа эзэмшигчид шаардсан бол БГХ-ыг зарлана. Ингэхдээ шаардлагыг бичгээр үйлдэх ба ТУЗ-д хандсан байна. Шаардлагад зорилго, шалтгааныг тусгасан байна. Дүрэмд БГХ зарлахыг шаардах эрхийн хувь хэмжээг доогуур тогтоож болно.

- (5) Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 1/20 буюу 500.000 еврогийн хувь хэмжээ эзэмшигч ХЭ-чид шаардсанаар БГХ-аас гарах шийдвэртэй холбоотой зүйлийг танилцуулж болно.
- (6) Шаардлагыг хангахгүй бол шүүх БГХ-ыг зарлах буюу зүйлийг танилцуулна. Зэрэгцээд шүүх БГХ-ын даргыг томилно.

137. Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 10 хувь эзэмших цөөнх БГХ дээр ХЗ-ийн сонгуульд нэр дэвшүүлэх бол түүнийг санал хураалтаар БГХ-ийн шийдвэр гаргана.

ХК-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын ирц, хурал хүчин төгөлдөр болох зохицуулалт

4-р хэсэг. Бүх гишүүдийн хурал (БГХ)

118. Ерөнхий зүйл

- (2) ТУЗ болон ХЗ-ийн гишүүд БГХ-д оролцох үүрэгтэй.

БГХ-ыг зарлах

121. Ерөнхий

- (1) БГХ-ыг хууль буюу дүрэмд заасан тохиолдолд, мөн нийгэмлэгийн эрх ашиг шаардсан бол зарлана.
- (2) БГХ-ыг ТУЗ энгийн олонхоор шийдэж зарлана.
- (3) БГХ-ын зарыг нийгэмлэгийн хуудсаар нийтэлнэ. Зард пүүс (худалдааны төв), нийгэмлэгийн харьяалал (бүртгэлийн), хугацаа, газар болон БГХ-д оролцох ба саналын эрхэд хамаарах нөхцөлүүдийг тусгасан байна.
- (5) Хэрэв дүрэмд өөрөөр тусгаагүй бол БГХ нийгэмлэгийн харьяаллын газар болно. Хэрэв нийгэмлэгийн хувьцаа биржийн арилжаанд хамрагддаг бөгөөд дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол БГХ биржийн харьяаллын газарт болно.
- (6) Хэрэв бүх гишүүд хуралдаа ирсэн буюу төлөөлөл оролцсон бол энэхүү дэд хэсэгт заасныг үл баримтлан БГХ нэгдмэл саналаар (нэг ч хувьцаа эзэмшигч эсэргүүцэхгүй бол) шийдвэр гаргаж болно.

122. Цөөнхийн шаардсанаар зарлах

- (1) Хэрэв үндсэн хөрөнгийн 1/20-ийг нийлээд эзэмшихийг хувьцаа эзэмшигчид шаардсан бол БГХ-ыг зарлана. Ингэхдээ шаардлагыг бичгээр үйлдэх ба ТУЗ-д хандсан байна. Шаардлагад зорилго, шалтгааныг тусгасан байна. Дүрэмд БГХ зарлахыг шаардах эрхийн хувь хэмжээг доогуур тогтоож болно.
- (2) Нийлээд үндсэн хөрөнгийн 20-ны нэг буюу 500.000 еврогийн хувь хэмжээ эзэмшигч ХЭ-чид шаардсанаар БГХ-аас гарах шийдвэртэй холбоотой зүйлийг танилцуулж болно.
- (3) Шаардлагыг хангахгүй бол шүүх БГХ-ыг зарлах буюу зүйлийг танилцуулна. Зэрэгцээд шүүх БГХ-ын даргыг томилно.
- (4) Нийгэмлэг БГХ-ын зардлыг, хэрэв 3 дахь хэсэгт хамаарах бол шүүхийн зардлыг гаргана.

123. Хугацаа, БГХ-д бүртгүүлэх, Нотолгоо

- (1) БГХ-ыг 30-аас доошгүй хугацааны өмнө зарлана.

124. Хэлэлцэх асуудлыг танилцуулах

- (1) БГХ-ын хэлэлцэх асуудлыг зартай хамт нийгэмлэгийн хуудсанд байрлуулна. БГХ зарласнаас хойш цөөнхөөс шаардсан бол хурлаас шийдвэр гаргуулахаар хэлэлцэх асуудлыг зар гарсанаас хойш 10 хоногийн дотор мэдэгдэхэд хангалттай.

(3) Хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад тусгасан асуудал бүрээр хурлаас гарах шийдвэрийн төслийг ТУЗ буюу ХЗ оруулах үүрэгтэй.
Журмын дагуу хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад тусгагдаагүй асуудлаар шийдвэр гаргаж болохгүй.

ХК-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр хүчин төгөлдөр болох зохицуулалт

119. БГХ-ын бүрэн эрх

(1) БГХ хуулинд заасан болон нийгэмлэгийн дүрэмд тусгагдсаны дагуу доорх асуудлаар шийдвэр гаргана. Үүнд:

1. ХЗ-ийн гишүүнийг томилох
2. Балансын ашгийг хуваарилах
3. ТУЗ болон ХЗ-ийн гишүүнийг чөлөөлөх
4. Дуусгаврын шалгагчийг томилох
5. Дүрэм өөрчлөх
6. Хөрөнгө нэмэгдүүлэх болон хорогдуулах үйл ажиллагаа
7. Үүсгэн байгуулах болон удирдлагын үйл ажиллагааг шалгах шалгагчийг томилох
8. Нийгэмлэгийг татан буулгах

(2) Хэрэв ТУЗ шаардвал нийгэмлэгийн удирдлагын асуудлын талаар.

124. Хэлэлцэх асуудлыг танилцуулах

(4) Журмын дагуу хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад тусгагдаагүй асуудлаар шийдвэр гаргаж болохгүй.

129. Үндсэн хөрөнгийн 3/4-аас доошгүй олонхын саналаар БГХ-ыг зохион байгуулах болон БГХ-ын бэлтгэл хангах тухай дүрэм, журмыг БГХ-аас батална.

130. БГХ-аас гарсан шийдвэр бүрийг нотариатаар баталгаажуулна. Биржэд бүртгэлгүй нийгэмлэгийн хувьд хуулиар 3/4-ын олонхоор шийдвэр гаргахаар тогтоогоогүй бол ХЗ-ийн даргын гарын үсгээр баталжуулахад хангалттай. БГХ дуусмагц баталгаажуулсан шийдвэрүүдийг ААН-ийн бүртгэлийн байгууллагад хүргүүлнэ.

133. Хууль буюу дүрмээр илүү олонхын санал, нөхцөл тусгайлан заагаагүй бол БГХ-ын шийдвэр хураагдсан саналын энгийн олонхоор гарна. Сонгуульд дүрмээр өөр зохицуулалт хийж болно.

179. Нийгэмлэгийн дүрмийг зөвхөн БГХ-аас үндсэн хөрөнгийн 3/4-аас дээш олонхоор өөрчилнө. Зөвхөн найруулгатай холбоотой асуудлыг ХЗ-д шилжүүлж болно.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Principles of Corporate Governance. OECD.2004
- АНУ-ын "Делавэрийн Компанийн ерөнхий хууль" /The Delaware General Corporation Law/ <http://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.shtml>
- АНУ-ын Үнэт цаасны тухай хууль /Securities Act/, 1933 он.
- Их Британийн Компанийн хууль, 2006.

- БНТУ-ын Худалдааны хууль, 2011 он.
- ХБНГУ-ын Хувьцааны тухай хууль, 1965 он.
- Федеральный закон "Об акционерных обществах" (Об АО) от 26.12.1995 N 208-ФЗ (принят ГД ФС РФ 24.11.1995).
Эх сурвалж: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp/>
- <http://www.hg.org/shareholders-rights.html>
- www.wikipedia.com
- The Enforcement of Shareholders' Agreements. Comparative Analysis of English and Russian Law. Tilburg Law School, 2012.
- Модельные законодательные положения для государств - участников СНГ о защите прав инвесторов на рынке ценных бумаг. Приняты на двадцать пятом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств - участников СНГ (постановление № 25-7 от 14 апреля 2005 года).